

O analýze

Togga

O analýze

Studie k chápání logiky
v Aristotelových Prvních analytikách

Tomáš Holeček

Supplementum V
Ročenky pro filosofii a fenomenologický výzkum

Togga

*Na vznik této publikace byla FHS UK poskytnuta Institucionální podpora
na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (MŠMT–2021).*

Recenzovali:

doc. PhDr. Ladislav Benyovszky, CSc.

Mgr. Filip Timingeriu, Ph.D.

© Tomáš Holeček, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2021

© Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2021

© Togga, 2021

ISBN 978-80-7571-086-4 (FHS UK)

ISBN 978-80-7476-226-0 (Togga)

ISSN XXXX-XXXX

Obsah

1. Úvod	7
2. Příklad v odborné řeči	9
3. Slova z básnické řeči	11
4. Slovník	73
5. Postup prvních kapitol	75
6. Příklad	89
7. Závěr	95
Souhrn literatury	97
Summary	99

1. Úvod

V této studii se pokusím přispět k chápání logiky v Aristotelových *Prvních analytikách*. Jejích výkladů, rekonstrukcí, shrnutí, zjednodušení a dopracování přinesla naše tradice za dva a půl tisíce let mnoho a asi jich ještě mnoho přinese. Ze slov užívaných autorem se staly odborné výrazy, s nimiž se studenti logiky seznamují, jako by k samotnému zkoumání závazně patřily i se vším, co je až následně utvářelo a zpevňovalo a co ony samy sytily. S pomocí Homérových básní se v nich pokusím slyšet slova prosté (neodborné) řeči¹, což otevře moje čtení tohoto klasického spisu.

Postupuji takto: Nejprve předvedu odborné výrazy na příkladu, pak s pomocí různých slovníků a jejich odkazů k básním zkusím najít prostá (neodborná) slova, jež se v nich pokusím slyšet, a naznačit bohatství jejich smyslu, s nimi se pak pokusím číst první kapitoly *Prvních analytik* a tak nabídnout jejich chápání, a nakonec se s nimi vrátím k úvodnímu příkladu, na němž je ještě jednou ukážu.

Za vlídnou pomoc ohledně řečtiny děkuji Filipu Horáčkovi; nedal jsem však na všechny jeho rady, takže za případné omyly a chyby v této studii rozhodně nemůžu.

1 Viz: Abychom se vyvarovali pokusů, „... které opět s sebou nesou přesahující pojmy obvyklých výkladů,“ raději zkusíme najít slova, jimiž to „... prostě popíšeme bez nějaké filosofické teorie“ (něm. „...*die sogleich wieder die Übergriffe der gewohnten Auslegungen mit sich führen... wir... ohne eine philosophische Theorie einfach beschreiben.*“ Viz M. HEIDEGGER, *Der Ursprung des Kunstwerkes, Gesamtausgabe, Band 5, Holzwege*, Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1977, s. 17 až 18, překl. J. Novotný).

2. Příklad v odborné řeči

Odpovíme-li na otázku („problém“, „kvestii“), zda *kočky jedí hrách*, že *některé ne*, a zdůvodníme-li to tím, že *žádná naše zvířata hrách nejedí*, a přitom *mezi nimi jsou kočky*, odpovídáme podle tradice, tj. logiky jako „vědy“, „sylogismem“ nebo „úsudkem“

Naše zvířata hrách nejedí.

Mezi nimi jsou kočky.

∴ Některé kočky hrách nejedí.

což míníme jako

Žádná naše zvířata hrách nejedí.

Některá naše zvířata jsou kočky.

∴ Některé kočky hrách nejedí.

kde první dva řádky jsou „dané“ jako „předpoklady“ nebo „premisy“ a třetí řádek je „závěr“. Je to „sylogismus třetí figury v modu“ Ferison, který jsme „analyzovali“, resp. „rozložili“ na „termíny“, resp. „vymezení“:

nižší... *kočky* (symbolizujeme písmenem R)

vyšší... *jedlíci hrachu* (P)

střední... *naše zvířata* (S).

Zapišeme to

SeP

SiR

∴ RoP

kde SeP je „obecný záporný (negativní) soud“ nebo aspoň „výrok“, v němž P je „celek“, SiR je „částečný kladný“, v němž je S „část“, a RoP je „částečný

záporný“. O „závěru“ tu říkáme, že v tomto „úsudku nutně vychází“, resp. „vyplývá z premis“.

V symbolických zápisech zastupuje první velké písmeno „subjekt“, jemuž „náleží, nebo nenáleží predikát“ zastupovaný druhým velkým písmenem.

Protože je to „sylogismus nedokonalý“, v němž k předvedení „závěru“ jako „důsledku“ ještě „potřebujeme“ něco, co není výslovně řečeno v „premisách“, „dokážeme ho přímým důkazem“:

SiR	(1; „předpoklad“)
RiS	(2; „i-konverze“ z 1)
SeP	(3; „předpoklad“)
RoP	(4; podle „modu“ Ferio z 2 a 3)

nebo „nepřímým důkazem“, že „negace závěru“ je „za daných předpokladů nemožná“:

RaP	(1; „hypotéza“, kdyby ne RoP)
SiR	(2; „předpoklad“)
SiP	(3; podle „modu“ Darii z 1 a 2)
spor	(4; 3 odporuje „předpokladu“ SeP)

(kde RaP je „obecný kladný soud“), nebo ho dokážeme „vynětím“, „vezmeme-li“ z S například *Černého kocoura* (to je jméno), který je R, ale ne P, a tedy RoP.

Kdybychom měli převést, „redukovat důkaz“ na „obecné módy první figury“, v tomto případě na Celarent, vypadal by takto:

SiR	(1; „předpoklad“)
RiS	(2; „i-konverze“ z 1)
SeP	(3; „předpoklad“)
RaP	(4; „hypotéza“, kdyby ne RoP)
PeS	(5; „e-konverze“ z 3)
ReS	(6; podle „modu“ Celarent z 4 a 5)
spor	(7; 6 odporuje 2)
RoP	(8; přivedením 4 ke „sporu“)

Kdybychom však řekli jen, že *žádná naše zvířata hrách nejedí* (SeP), ale neřekli, že *mezi nimi jsou kočky* (SiR), bylo by „možné“, že *všechny kočky hrách jedí*.

3. Slova z básnické řeči

a. Ukázat

Slovo dnes v logice užívané jako „dokazují“ (řec. ἀποδείκνυμι), z něhož je „důkaz“², se v řečtině skládá z předpony původu „od“ nebo „z“ (řec. ἀπό) a z kořene základového slova „ukazují“ (řec. δείκνυμι). Ukázání má svůj účel. Básník např. říká

[1] ... Ἀτρείδης δ' ἄν' ὄμιλον ἐφοίτα θηρὶ ἐοικώς
εἴ που ἐσαθρήσειεν Ἀλέξανδρον θεοειδέα
ἀλλ' οὐ τις δύνάτο Τρώων κλειτῶν τ' ἐπικούρων
δεῖξαι Ἀλέξανδρον τότ' ἀρηϊφίλῳ Μενελάῳ

... Zatím jak dravé zvíře syn Átreův zástupem chodil,
Parida bohorovného zda přece jen někde by spatřil.
Nikdo však z Trójanů nemohl ni z jejich spojenců slavných
chrabrému Meneláovi jej tenkrát ukázat.³

2 Lat. *demonstratio*, ang. *demonstration*, něm. *Beweis*. Užívané překlady těchto slov z *Analytik* budu uvádět podle latinského ARISTOTELÉS, *Analytica priora: translatio Boethii (recensiones duae)*, translatio anonyma, *Pseudo-Philoponi aliorumque scholia, specimina translationum recentiorum*, Bruges: Desclée De Brouwer, 1962 (překl. A. M. T. S. Boëthius), anglického ARISTOTLE, *Prior Analytics, Book I.*, Oxford: Oxford University Press, 2009 (překl. a komentář G. Striker, dále citováno jako Striker s udáním strany) a staršího ARISTOTLE, *The Categories, On Interpretation, Prior Analytics, Loeb Classical Library*, London: Harvard University Press, 1938 (překl. H. Tredennick, v tomto vydání je i řecká verze, dále citováno jako AP s udáním řádku dle standardní paginace), německého ARISTOTELES, *Erste Analytik, Philosophische Schriften, Band 1*, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2019 (překl. H. G. Zekl) a staršího Aristoteles' *Erste Analytiken oder Lehre vom Schluss; Reihe: Philosophische Bibliothek, Band: 10*, Leipzig: Dürrsche Buchhandlung, 1887 (překl. J. H. von Kirchmann) a českého ARISTOTELES, *První analytiky, Organon III*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961 (překl. A. Kříž); na některých slovech by šlo sledovat posuny smyslu, když je k překladu jednoho z nich užito kořene jiného, apod.

3 HOMÉR, *Ílias*, 3.449–452, český překlad cituji dle R. Mertlíka, Praha: Odeon, 1980 (dále citováno jako Il. s udáním veršů).

když popisuje Paridův útěk z prohraného souboje s Meneláem, jenž by býval měl podle domluvy ukončit válku. Nikdo mu ale nemohl, nebyl s to (z řec. δύναιμι, mohu) ukázat, kam Paris zmizel, resp. utekl. Proč by mu ho měli ukázat? Ukázali by ho Meneláovi proto, aby ho dorazil, a naplnil tak všeobecnou naději na návrat domů a záchranu města. „Ukázat“ se tak spojuje s dalšími slovesy ve vazbě „ukázat aby...“, v tomto případě asi se slovesy vztahujícími se k dalšímu boji; pro nás budou ale důležitá jen ta, jež tu v *Analytikách* máme.

Samotné ukázání v sobě má pokyn. Básník např. říká

[2] ... βῆ δ' ἴμεν ἄστεροπῇ ἐναλίγκιος, ἦν τε Κρονίων
χειρὶ λαβὼν ἐτίναξεν ἅπ' αἰγλήεντος Ὀλύμπου
δεικνύς σῆμα βροτοῖσιν: ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαί:

... vyrazil rychle jak blesk, ježž Kronovec uchopí rukou
a pak z jasného nebe jím z výšin Olympu mávne,
dávaje znamení lidem a přejasná záře se šíří...⁴

o válečníkovi, který vychází ve zbroji ze svého stanu a jde do boje. Tím, jak si oblékl zbroj a jak vyšel (řec. βαίνω, kráčím) ven, ukázal ostatním odvahu pro nadcházející bitvu, dal jim pokyn k následování. Tak, jako nebeské znamení zjevuje⁵ září (uchopením blesku, z řec. λαμβάνω, chytám), je i tady ukázání jako pokyn k následování zjevnáním.

Ukázáním něco připravujeme. Básník např. říká

[3] Πηλεΐδης δ' αἶψ' ἄλλα κατὰ τρίτα θῆκεν ἄεθλα
δεικνύμενος Δαναοῖσι παλαισμοσύνης ἀλεγεινῆς...

Jiné zas Péleův syn již třetí stanovil ceny
pro trudný zápas kdo s koho, a rekrum je před oči stavěl...⁶

4 (Il., 13.242–244)

5 Podle G. AUTENRIETH, *A Homeric Dictionary for Schools and Colleges*, New York: Harper and Brothers, 1891 souvisí řec. ἀρίζηλος (tady: přejasná, vynikavá) s řec. δῆλος, zjevná.

6 (Il., 23.700–701)

při líčení her, jež na počest Patrokla po pohřbu vyhlásil Achilles. Ten v tomto případě soutěžícím předložil (řec. τίθημι, dávám) jako cenu pro vítěze trojnohý kotel v hodnotě dvanácti krav a pro poraženého šikovnou dívku v hodnotě čtyř krav. Ukázal, připravil tak jako součást pravidel hry, o co se bojuje.

Ukázání se tedy spojuje s dalšími slovesy v sousloví „ukázat aby...“, samo je pokynutím a přípravou.

b. Stavět se

Slovo dnes obecně užívané jako „poznávám“ (řec. ἐπίσταμαι) a s ním příbuzná „znalost“, „věda“⁷ nebo „poznání“ (řec. ἐπιστήμη) je opět složeninou předpony, tady je to přiřazující „při“ nebo „po“ (řec. ἐπί), a kořene základového slova, „stavím“ (řec. ἵστημι), a v tomto složení jej užívá už básník, např. když říká

[4] ... ὅς χερσὶν ἐπίστατο δαίδαλα πάντα
τεύχειν: ἔξοχα γάρ μιν ἐφίλατο Παλλὰς Ἀθήνη·
ὅς καὶ Ἀλεξάνδρῳ τεκτῆνατο νῆας ἔϊσας
ἀρχεκάκους, αἱ πᾶσι κακὸν Τρώεσσι γένοντο
οἱ τ' αὐτῷ, ἐπεὶ οὗ τι θεῶν ἐκ θέσφατα ῥῆδη

... znal [Fereklos] rukama tvořit
všelíká nádherná díla, čímž obzvlášť byl Athéně milý.
Paridu souměrné lodě též vystavěl, pohromy původ;
z nich pak Trójanům všem jen pohroma vzešla, i jemu,
původci lodstva, vždyť věru nic nevěděl o božských věštбách.⁸

aby představil jednoho z bojovníků, kteří padnou v boji: uměl udělat lodě, věděl, jak je udělat, vyznal se ve výrobě lodí, a v tomto smyslu rozuměl děláním lodí, uměl se k němu postavit. Nevěděl ale, že na jím postavené lodi bude unesena Helena a tím se rozpoutá válka, v níž on sám padne. Z toho, co uměl udělat a udělal, vzešla, resp. vznikla nebo zrodila se (řec. γίγνομαι,

⁷ Lat. *disciplina*, ang. *science*, něm. *Wissen* nebo *Wissenschaft*.

⁸ (Il., 5.60–64)

rodím se), zkáza jemu i celému jeho městu. Vyznat se v tom, jak něco udělat, neznamená vědět, co to přinese.

Vyznat se v něčem znamená umět dostát nároku. Básník např. říká

[5] σίγα, μή τίς τ' ἄλλος Ἀχαιῶν τοῦτον ἀκούσῃ
 μῦθον, ὃν οὐ κεν ἀνὴρ γε διὰ στόμα πάμπαν ἄγοιτο
 ὅς τις ἐπίσταιτο ἥσι φρεσὶν ἄρτια βάζειν
 σκηπτοῦχος τ' εἴη, καὶ οἱ πειθοίατο λαοὶ
 τοσσοῖδ' ὅσσοισιν σὺ μετ' Ἀργείοισιν ἀνάσσεις:

Mlč, aby z Řeků kdos jiný tu nezaslech takový návrh,
 jaký by naprosto nikdy z úst nemohl vypustit člověk,
 který by dovedl v srdci, jak náleží, rozumně mluvit,
 k tomu by vládl i žezlem a tolik ho poslušno bylo
 lidí, kolika ty zde kraluješ argejským mužům...⁹

v promluvě Odysseově, snažícího se na poradě umlčet Agamemnóna navrhujícího spustit některé lodě na moře a připravit si tak únikovou cestu. S tímto návrhem přišel jako vrchní velitel ve chvíli, kdy Achájeci prohrávali a bránili poslední kousek pobřeží a své lodě před spálením. Podle Odyssea by spuštění lodí zlomilo zbývající odvahu bojovníků k obraně, a takovou věc by neřekl ten, kdo se vyzná ve velení, kdo umí jako velitel mluvit, tj. dávat úlohy; proto by tohle podle něj nikdo neměl slyšet (řec. ἀκούω, slyším). Vyznat se v dávání úloh znamená dostát nároku na to.

Vyznání se v něčem je přístupem k tomu. Básník např. říká

[6] ... τὰ που μάλα νειόθι λίμνης
 κείσεθ' ὅπ' ἰλύος κεκαλυμμένα: καὶ δέ μιν αὐτὸν
 εἰλύσω ψαμάθοισιν ἄλλας χέραδος περιχεύας
 μυρίον, οὐδέ οἱ ὅστε' ἐπιστήσονται Ἀχαιοὶ
 ἀλλέξαι:

... bude kdes v močálu na dně
 ležet pod vrstvou bahna; jej samého zavalím pískem

9 (Il., 14.90–94)

a pak na celém tělu mu navrším kamení spoustu,
takže nebudou moci mu Achájci sebrat ni kosti.¹⁰

v rozhovoru dvou rozvodňujících se říček tekoucích pod Trójou, domlouvajících se, že záplavou zastaví Achillovo běsnění a tím pomohou svému městu. Jeho tělo bude ležet (řec. *κεῖμαι*, ležím) zakryté na dně, zavalené a schované (asi¹¹ z řec. *εἴλω*, svírám) pod pískem a kamením, takže k němu jeho spolubojovníci a přátelé nebudou mít přístup, a nebudou tedy ani moci sebrat, sečíst (z řec. *λέγω*, čítám), jeho kosti. K počítání, podávání výčtu toho, co někde leží, je třeba mít k tomu přístup.

Vyznat se v něčem znamená tedy umět něco udělat, být s to dostát nároku na to, přistupovat k tomu.

Sledujme ale ještě samotné základové slovo „stavím“ (řec. *ἵστημι*). Stavění se je stavěním se v očekávání. Básník např. říká

[7] ἄλλ' ἄγε νῦν ἐλέαιρε καὶ αὐτοῦ μῖμν' ἐπὶ πύργῳ,
μὴ παῖδ' ὀρφανικὸν θήῃς χήρην τε γυναῖκα:
λαὸν δὲ στήσον παρ' ἐρινεόν, ἔνθα μάλιστα
ἀμβατός ἐστι πόλις καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος.

Proto se nyní slituj a tady na věži zůstaň,
nechceš-li sirotkem dítě a ženu svou učinit vdovou.
Rozestav mužstvo kol říku, v těch místech, kde nejsnáze by mohl
nepřítel do města vniknout, kde nejspíše je dobytá hradba.¹²

v prosbě Hektorovy ženy, aby se jí muž nevracel do bitvy a raději se svými lidmi zaujal obranné postavení. Bojovníky mu radí rozestavit tak, aby se postavili v obranném očekávání útoku tam, kde nejspíše přijde. Postavení se k něčemu je očekáváním toho, čemu bude třeba čelit.

Postavené může být následováno. Básník např. říká

[8] χρυσὸν δὲ στήσας Ὀδυσσεὺς δέκα πάντα τάλαντα
ἥρχ', ἅμα δ' ἄλλοι δῶρα φέρον κούρητες Ἀχαιῶν.

10 (Il., 21.317–321)

11 Resp. příbuzné řec. *εἰλῶω*, zahrnuji.

12 (Il., 6.431–434)

Deset talentů zlata sám Odysseus odváživ kráčel
první a za ním s dary šli Achájci mladí.¹³

o cestě průvodu poslaného Agamemnónem, který jde usmířit a odškodnit Achilla, jenž se vrátil po Patroklově smrti do boje. Odysseus přináší, kromě navrácení svévolně odebrané Bríseovy dcery a dalších darů, i zlato, které sám odvážil, vystavil v tom smyslu, v němž my dnes mluvíme např. o vystavení účtu. Vystavení tohoto odškodného je počátkem nebo začátkem (řec. ἀρχή, začínám) usmiřovacího průvodu, který ho následuje. Stavěné se vystavuje jako začátek něčeho.

Stavět znamená i zastavit se, stanout. Básník např. říká

[9] ... σὺν δὲ γέροντι νόος χύτο, δείδῃ δ' αἰνῶς,
ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι,
στῆ δὲ ταφών:

... stařec v duchu se vyděsil, hrozně se lekl.

Vlasy se zježily hrůzou a trčely na zchřadlém těle,
stanul úžasem němý.¹⁴

při popisu setkání starého Trójského krále Priama s Hermem. Starý král se téměř sám vypravil v noci do nepřátelského tábora uprosit Achilla, aby mu navzdory svému hněvu a hrozbám vydal tělo zabitého Hektora, a na cestě dostal pomoc s vyjednáváním a dosažením porozumění. V první chvíli se ale zastavil, vlasy se mu vztyčily v obavě a stály. Stavět znamená zastavit se a stanout v bázni před nadcházejícím – tady před nadcházejícím jednáním a rozuměním.

Stavění je tedy postavením se v očekávání, vystavením začátku a zastavením se a stanutím. „Vyznání se v...“ je v tomto smyslu postavením se k něčemu: jakožto umění něco udělat, dostání nároku a jako přístup k něčemu je postavením se v očekávání, vystavením něčeho jako začátku k následování a zastavením se.

13 (Il., 19.247–248)

14 (Il., 24.358–360)

c. Pnout

Slovo v logice užívané jako „předpoklad“¹⁵ (řec. πρότασις), resp. v podobě „premisa“ spíše jako „předeslání“ (z lat. *mitto*), se skládá z předpony „před“ (řec. πρό) a kořene základového slova „pnu“ (řec. τείνω). Pnutí je natahování, napínání. Básník např. říká

[10] αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ κυκλοτερὲς μέγα τόξον ἔτεινε,
λίγξε βίος, νευρὴ δὲ μέγ' ἴαχεν, ἄλτο δ' οἴστος
ὄξυβελῆς καθ' ὄμιλον ἐπιπτεσθαι μενεαίνων.

Ale když veliký luk již [Pandaros] do kruhu napjal,
lučistě břinklo, zle zazněla struna a vylétla střela
broušená v ostrý hrot a dychtila do davu vletět.¹⁶

když popisuje výstřel šípu na Meneláa, vedený myšlenkou na získání zásluhy a ukončující příměří. Napnutí luku je napnutím k výstřelu, k vypuštění šípu a rozpoutání boje. Pnutí je napínáním k vypuštění.

Pnutím lze něco i připnout, upnout. Básník např. říká

[11] οὐδ' υἱὸς Καπανῆος ἐλήθετο συνθεσιάνων
τάων ἃς ἐπέτελλε βοῆν ἀγαθὸς Διομήδης,
ἀλλ' ὃ γε τοὺς μὲν εὖος ἡρύκακε μώνυχας ἵππους
νόσφιν ἀπὸ φλοίσβου ἐξ ἄντυγος ἡνία τείνας,
Αἰνείας δ' ἐπαΐξας καλλίτριχας ἵππους
ἐξέλασε Τρώων μετ' εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς

Zatím nepustil z mysli syn Kapaneův svůj úkol,
který mu Diomédés, rek udatný, před chvílí svěřil,
nýbrž zadržel hned své spřežení jednokopytné
opodál bitevní vřavy a řemeny k okraji napjal,
přiběhl a Aineovi vzal koně s překrásnou hřívou,
k Achájům v důkladné zbroji je odehnal z trójského vojska...¹⁷

15 Lat. *propositio*, ang. *premiss*, něm. *vorgegebener Satz*.

16 (Il., 4.124–126)

17 (Il., 5.319–324)

o válečníkovi plnícím (z řec. τελέω, konám) domluvu (řec. συνθεσία, z řec. τίθημι, dávám) zanechat stranou své spřežení, upnout své koně k vozu, a sebrat, chytit koně padlému nebo zraněnému protivníkovi. Řemeny svých koní upnul, aby je mohl pustit, aniž by jemu koně utekli, a on mohl vzít jiné. Pnutí tu znamená upínání před přechodem k jinému.

Pnutí se vyrovnává v napětí. Básník např. říká

[12] πάντῃ δὴ πύργοι καὶ ἐπάλξεις αἵματι φωτῶν
ἐρράδατ' ἀμφοτέρωθεν ἀπὸ Τρώων καὶ Ἀχαιῶν.
ἀλλ' οὐδ' ὥς ἐδύναντο φόβον ποιῆσαι Ἀχαιῶν,
ἀλλ' ἔχον ὥς τε τάλαντα γυνὴ χερνῆτις ἀληθῆς,
ἣ τε σταθμὸν ἔχουσα καὶ εἴριον ἀμφὶς ἀνέλκει
ἰσάζουσ', ἵνα παισὶν ἀεικέα μισθὸν ἄρῃται:
ὥς μὲν τῶν ἐπὶ ἴσα μάχῃ τέτατο πτόλεμός τε...

Všude již mokvala hradba i cimbuří prolitou krví
mužů na obou stranách, jak achájských, tak také trójských.
Nemohli ale ni tak voj achájský na útěk zahnat,
naopak držel se pevně jak přadlena, poctivá žena,
závaží drží a vlnu, když pozvedá vážky a chce je
vyrovnat, aby svým dětem tak získala výživu skromnou,
stejně tak zápas a boj byl vyrovnán na obou stranách...¹⁸

v připodobnění vyrovnaného („vyrovnávám“ – je tu překladem řec. τείνω)
boje na hradbách, v němž ani jedna strana není s to (z řec. δύναιμι, mohu)
převážit, ani neustupuje. Obě strany se drží v rovnoměrném napětí, jako
přadlena drží (řec. ἔχω) měřidlo a měřenou vlnu. Boj se napínavě udržuje.
Pnutí je i v napínání.

Pnutí je tedy napínáním k vypuštění, upínáním před přechodem k jiné-
mu a napětím.

18 (Il., 12.430–436)

d. Hledět

Slovo v logice užívané jako „vymezení“ a „termín“¹⁹ (řec. ὅρος) – a v této podobě slovo s obecným dosahem, protože z logiky přešlo i do ostatních oblastí, v nichž se mluví o jejich „terminologii“ – bývá překládané jako „mez“. Ve smyslu hraničního kamene, mezníku, ho užívá i básník, když říká

[13] ἄλλ' ὥς τ' ἄμφ' οὖροισι δού' άνέρε δηριάασθον
μέτρ' έν χειρσιν ἔχοντες ἐπιζύνω έν ἀρούρη,
ὥ τ' ὀλίγω ένι χώρω ἐρίζητον περι ἴσης...

Jako když o mez pole, kde společně vlastnili půdu,
hádá se dvojice mužů a v rukou svírají míru,
na malém prostranství stojí a sváří se o stejné díly...²⁰

v připodobnění napínavého (z řec. τείνω, pnu) boje na hradbách (viz slovo pnout, citát [12]). To, o co se dvojice mužů držících (řec. ἔχω, držím) měřidla hádá, je umístění hraničního kamene, nebo snad i něčeho jiného dostatečně viditelného, co vymezí jejich díly pole. Pro samotnou hranici se možná hodí jiné slovo (řec. πέρασ nebo v jiné souvislosti τέρμα), tady jde ale o její zviditelnění, zohlednění. Vymezování je zohledňováním.

Tím vymezujícím je ohled²¹. Básník dále např. říká

[14] ἦ δ' ἀναχασσαμένη λίθον εἴλετο χειρὶ παχείη
κείμενον έν πεδίῳ μέλανα τρηχύν τε μέγαν τε,
τόν ῥ' ἄνδρες πρότεροι θέσαν ἔμμεναι οὖρον ἀρούρης:
τῷ βάλε θοῦρον Ἄρηα κατ' αὐχένα, λῦσε δέ γυῖα.

Ona však ucouvla trochu a popadla silnou svou rukou
kámen ležící v pláni, tak veliký, černý a drsný,

19 Lat. *terminus*, ang. *term*, něm. [*fest bestimmen*] *Begriff*.

20 (Il., 12.421–423)

21 Chci použít nějaké české podstatné jméno odvozené ze základového slova „hledět“ nebo „zřít“, ale nezní to hladce.

který tam mužové dávní kdys vsadili za mezník v polích.

Litého Area jím tak do šíje práskla, až klesl.²²

při líčení vítězného střetu Athény s Áreem ukončujícího zuřivý útok trójských bojovníků. Athéna vzala (řec. αἶρέω, беру) kámen, jenž sloužil jako původně dané (z řec. τίθημι, dávám) zohlednění mezi a teď v tu boji ležel (řec. κεῖμαι, ležím), hodila ho po něm (řec. βάλλω, házím) a tím vřavu rozpustila (řec. λύω, uvolňuji). Hraniční kámen, jež si vyhlédla, se hodil k rozpuštění bitvy, uvolnění boje. Zohledněný mezník je vhodný k uvolnění.

Ohled je tedy tím, co zohledňuje vymezení a jako takové je vhodné k uvolnění.

V zohledněném mezníku zkusme ale přímo slyšet i podobné slovo „vidím“ nebo „hledím“ (řec. ὁράω)²³ a to ještě v básni sledujme. Básník např. říká

[15] ... αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς
δακρύσας ἐτάρων ἄφαρ ἔζετο νόσφι λιασθείς,
θῖν' ἔφ' ἄλὸς πολιῆς, ὁρώων ἐπ' ἀπείρονα πόντον:
πολλὰ δὲ μητρὶ φίλῃ ἡρήσατο χεῖρας ὀρεγνύς:

... Vtom vytryskly slzy
Achillovi, šel stranou a sedl si opodál svých druhů
na břeh siného moře. Tam na širou hladinu hleděl,
vroucně pak k milené matce se modlil a ruce své vzpínal.²⁴

když vypráví o tom, jak se Achilles poté, co mu vzali Bríseovu dceru, uraženě modlil ke své matce, jež byla mořská bohyně. Hleděl na širé, neohraničené (řec. ἀπείρων) moře, kde nebylo nic viditelného, kde se jeho pohled nechytí ničeho zahlédnutelného, co by jeho modlitbu rušilo. Hledění znamená pohled hledající, nebo tady naopak nehledající něco zohlednitelného.

22 (Il., 21.403–406)

23 To v dnešních slovnících jako etymologická souvislost uváděno není, ale viz třeba F. JACOBS (poznámky a úpravy D. PATTERSON a P. S. CASSERLY), *The Greek Reader, Lexicon*, New York: W. E. Dean, 1836, s. 73.

24 (Il., 1.348–351)

Hledět znamená i zahlédnout. Básník např. říká

[16] νῦν δ' ἄλλους μὲν πάντας ὄρω ἑλίκωπας Ἀχαιοὺς,
οὓς κεν ἐὺ γνοίην καὶ τ' οὖνομα μυθησαίμην:
δοιῶ δ' οὐ δύναμαι ἰδέειν κοσμήτορε λαῶν
Κάστορά θ' ἱππόδαμον καὶ πῦξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα
αὐτοκασιγνήτω...

Acháj je jiskrných zraků teď vidím i ostatní všechny,
dobře bych poznala je, i jména jejich bych řekla,
nemohu toliko dva tam vidět, vladaře mužstva,
Kastora zdatného v jízďě a Polydeuka zas v pěštním
zápase, vlastní bratry...²⁵

v řeči Helenině, kterou si zavolal trójský král, aby mu při pohledu na shromáždění nepřátelských velitelů řekla, kdo je kdo. Helena Acháje viděla a poznávala (řec. γινώσκω, poznávám), protože se s nimi z dřívější doby znala. Nebyla s to (z řec. δύναμαι, mohu) ale nikde mezi nimi takhle uvidět své bratry, jež vyhlížela. Zahlédnutí něčeho není ještě rozpoznáním a něco se bez zahlédnutí něčeho nedovíme. Ohled je něco viděného, zahlédnutí-ho, v čem teprve rozpoznáváme a bez čeho někdy nejsme s to vědět.

V hledění jde o přihlížení k něčemu, o zohledňování. Básník např. říká

[17] τὸν μὲν δὴ ἔταρόν γ' αἰρήσεται ὅν κ' ἐθέλησθα,
φαινομένων τὸν ἄριστον, ἐπεὶ μεμάασί γε πολλοί.
μηδὲ σύ γ' αἰδόμενος σῆσι φρεσὶ τὸν μὲν ἀρείω
καλλείπειν, σὺ δὲ χεῖρον' ὁπάσσειαι αἰδοῖ εἰκὼν
ἐς γενεὴν ὁρώων, μηδ' εἰ βασιλεύτερός ἐστιν.

... sám si za druha zvol, kdo bude ti po chuti, ze všech
ochotných nejzdatnějšího, ač přemnozí dychtí jít s tebou.
Jenom ať z ostychu v srdci pak nepřejdeš lepšího reka,
nepřidruž slabšího k sobě jen z úcty a z ohledu k vyšším,
nehleď jen na jeho rod, i kdyby byl mocnějším králem.²⁶

25 (Il., 3.234–238)

26 (Il., 10.235–239)

v Agamemnónově nabádání Dioméda, aby si vybral (řec. αἰρέω, беру) na nebezpečnou výpravu společníka jinak než podle rodu. Vrchní velitel měl obavu, aby z dobrovolníků nebyl vybrán jeho bratr; doporučoval proto, aby při výběru dle toho, jakým se kdo jeví (z řec. φαίνω, jevím, v českém překladu „nejzdatnějšího“, ale doslova spíše „zjevně nejzdatnějšího“), nehlédl Diomédés na jeho rod, tj. aby ohledně zdatnosti nešlo o rod. Ohled je tím, k čemu se přihlíží.

Ohled jako viditelné, jež se hodí k uvolnění, je tedy tím, na co hledíme, co zahlédneme a zohledňujeme.

e. Čítat

Základové slovo ke slovům „logika“ a „sylogismus“²⁷ (řec. λέγω) bývá překládáno jako „vypovídám“ nebo „pravím“, případně jako „hromadím“ nebo „sbírám“, ale tyto překlady, domnívám se, vždy v jednotlivých souvislostech různým způsobem nesou a rozvíjejí různé podoby smyslu „čítám“, „dělám výčet“. Obvykle to tak nebývá chápáno²⁸, ale pro naše čtení *Analytik* to bude docela důležité. Básník např. říká

[18] εἴ περ γάρ κ' ἐθέλομεν Ἀχαιοί τε Τρῶές τε
 ὄρκια πιστὰ ταμόντες ἀριθμηθήμεναι ἄμφω,
 Τρῶας μὲν λέξασθαι ἐφέστιοι ὅσοι ἕασιν,
 ἡμεῖς δ' ἐς δεκάδας διακοσμηθῆμεν Ἀχαιοί,
 Τρώων δ' ἄνδρα ἕκαστοι ἐλοίμεθα οἴνοχοεύειν,
 πολλαί κεν δεκάδες δευοίατο οἴνοχόοιο.

Kdybychom totiž chtěli my Achájci s Trójany všemi
 ujednat závaznou smlouvu a spočítat obě ty strany,
shromáždit Trójany všechny, co v městě je domácích lidí,
 my však Achájci zas se v desítky rozdělit mohli,
 a pak k desítce každé dát číšníkem jednoho z Trójských,
 pak asi desítek mnoho by nemělo číšníka vůbec.²⁹

27 Lat. *sylogismus*, ang. *sylogism*, něm. *Schluss*.

28 Srov. W. F. ΟΤΤΟ, „Mýtus a slovo“, in P. REZEK (ed.), *Mýtus, epos a logos*, Praha: OIKOYMENH, 1991, s. 14.

29 (Il., 2.123–128)

v projevu Agamemnónově, v němž je podána názorná (resp. přímo ilustrativní) statistika srovnání počtů Achájů a Trójanů: prvních je více než desetinásobek druhých. To, o co jde, je spočítat, vyčíslit (řec. ἀριθμέω, počítám) obě strany. K tomu je třeba lidi shromáždit a ty, jichž je víc, ještě rozdělit, uspořádat (řec. κοσμέω, pořádám) do desítek. Bude-li pak některým desítkám chybět ten, jehož potřebují, bude vidět, o kolik je jich víc. Shromáždění lidí k tomu, aby byli počítáni, je děláním jejich výctu: jako bychom četli jejich jména, jedno po druhém. Až potom je budeme počítat, vyčíslovat: jeden, dva, tři... Děláním výctu, případně ještě dále uspořádaného, tu tedy slouží k vyčíslení.

Toto děláním výctu je ale i ve vyčítání v běžném smyslu. Básník např. říká

[19] ... τότε αὐτ' Ἀγαμέμνονι δῖω
ὀξέα κεκλήγων λέγ' ὀνειδέα: τῷ δ' ἄρ' Ἀχαιοὶ
ἐκπάγλως κοτέοντο νεμέσσηθέν τ' ἐνὶ θυμῷ.

... Však tenkrát s protivným jekem

tupil Agamemnóna; lid achájský na něj byl právě
nesmírně rozezlen v srdci a ukrutně nevrážil na něj.³⁰

o křiklounovi, jenž v nevhodnou chvíli vyčítá Agememnónovi jeho viny a prohřešky, tupí svého vrchního velitele. Výčitky jsou tím, čeho výčet dělá ten, kdo vyčítá.

Co je ve výctu, je počítáno (ještě ale ne ve smyslu vyčíslení) k výctu. Básník např. říká

[20] ἦδη καὶ Φρυγὴν εἰσέηλυθον ἀμπελόεσσιν,
ἔνθα ἴδον πλείστους Φρύγας ἀνέρας αἰολοπῶλους
λαοὺς Ὀτρῆος καὶ Μυγδόνος ἀντιθέοιο,
οἳ ῥα τότε ἑστρατόωντο παρ' ὄχθας Σαγαράιοιο:
καὶ γὰρ ἐγὼν ἐπικούρος ἔων μετὰ τοῖσιν ἐλέχθη...

Já přec i do frýžské země jsem zavítal, bohaté révou,
bezpočet frýžských mužů tam uviděl na rychlých koních,
vojáky Otrea krále i Mygdona bohorovného,

na březích Sangria, kde tábořem leželi tenkrát –
k těm jsem byl čítán i já, vždyť jsem byl spojencem jejich...³¹

ve vzpomínkách Priama na dávné spojenectví s Frygy. Tehdy na výpravě do Asie patřil k jejich vojsku, a proto k nim byl počítán. Děláním výčtu je čítání něčeho k tomu, k čemu to patří.

A je to i počítání s tím, co tam patří. Básník např. říká

[21] ἐκ πόλιος δ' ἄξεσθε βόας καὶ ἴφια μῆλα
καρπαλίμως, οἶνον δὲ μελίφρονα οἰνίξεσθε
σῆτόν τ' ἐκ μεγάρων, ἐπὶ δὲ ξύλα πολλὰ λέγεσθε,
ὥς κεν παννύχιοι μέσφ' ἠοῦς ἡριγενείης
καίωμεν πυρὰ πολλὰ, σέλας δ' εἰς οὐρανὸν ἵκη

Z města pak bez otálení sem přiveďte krávy a tučné
ovce a z domova sem též přineste lahodné víno
jakož i chléb, a navíc si seberte zásobu dříví,
abychom po celou noc tu pálili početné ohně
do rána k úsvitu Zory a zář ať sahá až k nebi...³²

v Hektorově rozkazu k přípravě přenocování venku mimo město, když Trójané zahnali nepřátele až k lodím, ale útok musel být do rána pozastaven. Dříví mělo být sebráno tak, aby se s ním počítalo na pálení velkých ohňů po celou noc (do úsvitu – Eós jako ranní červánky mívá přívlastek řec. ἡριγένεια, z řec. γίγνομαι, rodím se). Sebrání, shromáždění paliva tu je děláním výčtu sbíraného: potřebujeme toto, toto... Děláním výčtu je počítáním s něčím, počítáním na něco.

Čítat tedy znamená dělat výčet něčeho, vypočítávat a vyčítat, počítat k něčemu a počítat s něčím.

31 (Il., 3.184–188)

32 (Il., 8.505–509)

f. Konat

Slovo v logice užívané jako „dokonalý“³³ (řec. τέλειος) vyrůstá z „dokončuji“, resp. „konám“ (řec. τελέω). Vykonání něčeho, dokončení úkolu, je v tom, že se koná něco, co se konat mělo, že se něco splní. Básník např. říká

[22] ὥς ἄρα φωνήσας ἀπεβήσεται, τὸν δὲ λίπ' αὐτοῦ
τὰ φρονέοντ' ἀνὰ θυμὸν ἄ ῥ' οὐ τελέεσθαι ἔμελλον:
φῆ γὰρ ὃ γ' αἰρήσειν Πριάμου πόλιν ἧματι κείνῳ
νήπιος, οὐδὲ τὰ ἤδη ἄ ῥα Ζεὺς μήδετο ἔργα:
θήσειν γὰρ ἔτ' ἔμελλεν ἐπ' ἄλγεά τε στοναχάς τε
Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι διὰ κρατερὰς ὑσμίνας.

Takto promluvil k němu a odešel; jeho tam nechal
přemýšlet v mysli o tom, co zatím se nemělo splnit.
Myslí, že ještě ten den se zmocní trójského města,
blázínek, neboť neznal, co Zeus měl v úmyslu právě:
hodlal v ukrutných sečích jak trójským vojskům, tak řeckým
působit ještě dál boj veliký, sténání, strasti.³⁴

když vypráví o snu, který ve spánku oklamal Agamemnóna. Sen o dobytí Tróji odešel (řec. βαίνω, kráčím) a vrchní velitel si pod jeho dojmem v mysli říkal (řec. φημί, hlásám, zjevuji), že se města rychle zmocní (řec. αἰρέω, беру), a ukončí válku; tak to ale končit nemělo: bylo dáno (řec. τίθημι, dávám) ještě mnoho bojů a strastí. Sen se nesplnil, dobytí města se nekonalo. Splnit tu znamená zdárně dokončit.

Jako se splňuje sen, plní se sliby a plní a vykonávají se i povinnosti. Básník např. říká

[23] ἐν δ' ἄνδρες ναίουσι πολύρρηγες πολυβοῦται,
οἳ κέ ἐ δωτίνησι θεὸν ὥς τιμήσουσι
καὶ οἱ ὑπὸ σκήπτρῳ λιπαρὰς τελέουσι θέμιστας.
ταῦτά κέ οἱ τελέεσαιμι μεταλήξαντι χόλοιο.

33 Lat. *perfectus*, ang. *perfect*, něm. *vollkommen*.

34 (Il., 2.35–40)

Mužové bohatí bravem a bohatí skotem tam bydlí,
kteří jak boha jej budou cítit dárkami dobrovolnými,
také mu budou jak králi i nesčetné poplatky dávat.
Tohle bych všechno mu splnil, když upustí od svého hněvu.³⁵

v řeči Agamemnóna slibujícího dát Achillovi panství, přestane-li trucovat. Jednak mluví o samotném splnění tohoto svého slibu, tedy o tom, že sám vykoná, co slibuje vykonat, jednak mluví o plnění a vykonávání daňových povinností odevzdávat (opět řec. τίθημι, dávám) něco lidmi na slibovaném panství. Kladením toho, co má být podle závazku kladeno, je konáno, co má být vykonáno.

Konání je dokončováním úkolu jako dokončováním kola. Básník např. říká

[24] ἄλλ' ὅτε δὴ πύματον τέλεον δρόμον ὠκέες ἵπποι
ἄψ' ἐφ' ἄλδος πολιῆς, τότε δὴ ἀρετὴ γε ἐκάστου
φαίνεται' ...

Když pak ti rychlí oři běh poslední dokončovali
k zpěnění hladině zpět, tu každého zdatnost se nejvíc
jevila...³⁶

ve vyprávění o závodu koňských spřežení. V dostihu koně běhali tutéž dráhu od lodí po pláni a zpátky vícekrát. Až při dokončování posledního kola se vyjevila (řec. φαίνω, jevím) jejich zdatnost. Každé kolo bylo třeba proběhnout úplně, dokonale, tedy dokončit ho. Dokončování je konáním úkolu, kola.

Konání je tedy dokončováním jako plněním a splňováním, vykonáváním a dokončováním úkolu.

35 (Il., 9.154–157)

36 (Il., 23.373–375)

g. Svírat

Slovo obecně užívané jako „celek“³⁷ (řec. ὅλος) a související slovo „celý“ najdeme v tomto smyslu³⁸ i u básníka, např. když říká

[25] ἄρτον τ' οὔλον ἐλὼν περικαλλέος ἐκ κανέοιο
καὶ κρέας, ὥς οἱ χεῖρες ἐχάνδανον ἀμφιβαλόντι:

Z košíku přepůvabného vzal [Télemachos] bochánek chleba,
k němu pak tolik masa, co oběma rukama nabral...³⁹

ve vyprávění o hostině, na niž Télemachos přivedl svého otce Odyssea přestrojeného za žebráka a dal mu nejprve sám jídlo, než jej poslal žebrat u ženichů: z košíku pro něj vzal (řec. αἰρέω, беру) celý chléb, tak jak byl upečený, tj. neodlamoval z něj kus. Až potom mu nandal (z řec βάλλω, házím) maso. Celek je to, co bereme bez odlamování.

Podobně také básník říká

[26] μὴνὶ δ' ἄρ' οὔλῳ πάντα περήσαμεν εὐρέα πόντον,
σπουδῇ παρπεπιθόντες Ὀδυσσῆα πτολίπορθον.

Pluli jsme po širém moři a všechno nám trvalo měsíc,
neboť se Odysseus dal, měst bořitel, stěží jen získat.⁴⁰

v Agamemnónově jízlivé řeči vítající duše pobitých ženichů v podsvětí, v níž jim připomíná, že se spolu už přeci znají, neboť byl před dvaceti lety jako host na Ithace, když přijel získat Odyssea pro účast na válečné výpravě. Odyssea ale bylo těžké získat. I s cestou trvalo přesvědčování celý (v překladu nevyslovené) měsíc. Celý měsíc si to vyžádalo a nic jiného v něm už Agamemnón nestihl; z toho měsíce mu to nenechalo nic. Celek je to, mimo co už nic nenecháváme.

37 Lat. *totus*, ang. *whole*, něm. *Ganze*.

38 V Iliadě v tomto smyslu překládané nebývá, i když se tam vyskytuje.

39 HOMÉR, *Odysseia*, 17.343–344, český překlad cituji dle R. Mertlíka, Praha: Odeon, 1984 (dále citováno jako Od. s udáním veršů).

40 (Od., 24.118–119)

Celek je tedy to, co bereme bez odlamování a mimo co už nic nenecháváme.

V celku a celkovosti ale zkusme slyšet i příbuzné slovo „svírám“ (řec. εἴλω)⁴¹ a to ještě v básni sledujme. Celek by pak byl oborem⁴², v čem je něco sevřeného. Básník např. říká

[27] τοῦνεκα νῦν αὐτός τ' ἀναχάζομαι ἤδ' ἐ καὶ ἄλλους
Ἀργείους ἐκέλευσα ἀλήμεναι ἐνθάδε πάντας:
γιγνώσκω γὰρ Ἄρηα μάχην ἀνὰ κοιρανέοντα.

... Proto teď držím se zpátky já sám a rovněž jsem příkaz
ostatním Argejcům vydal, ať všichni se shromáždí tady.
Poznávám Area totiž, jak po celém bojišti velí.⁴³

ústý Dioméda, vysvětlujícího, proč se místo útočení brání se svými bojovníky v sevřeném hloučku před zuřivým útokem, když dosud nedostal pokyn k boji proti jiným bohům než Afroditě, tedy ani proti Áreovi jako zuřivému boji. Velel (řec. κελεύω, řídím) jim, aby se všichni (opět z řec. πᾶς) kolem něj sevřeli, shromáždili, v obranném postavení. Svírání tu znamená svírání se.

Svírané se v svírajícím schovává. Básník např. říká

[28] ἀλλ' ὃ μὲν ἄντα ἰδὼν ἡλεῦατο χάλκεον ἔγχος
Ἴδομενεύς: κρύφθη γὰρ ὑπ' ἀσπίδι πάντοσ' ἔϊσθη,
τὴν ἄρ' ὃ γε ῥινοῖσι βοῶν καὶ νώροπι χαλκῷ
δινωτὴν φορέεσκε, δῶν κανόνεσσ' ἀραρυῖαν:
τῇ ὑπο πᾶς ἑάλη, τὸ δ' ὑπέρπτατο χάλκεον ἔγχος,

Ídomenus však spatřil ten kovový oštěp a ráně
unikl, neboť se ukryl včas za štít na všechny strany
stejný, ježž nosíval vždy; byl z býčí kůže a zdoben

41 I když ve slovnících je tato příbuznost zmiňována jen u významu „hustý“, viz H. FRISK, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Winter, 2006.

42 Podle J. REJZEK, *Český etymologický slovník*, Praha: Leda, 2015 pochází slovo „obor“ z ob-vřít.

43 (Il., 5.822–824)

navrchu lesklým bronzem a měl dvě držadla uvnitř.
 Za ten se úplně skrčil, i přelétlo bronzové kopí.⁴⁴

při popisu bitvy, v níž se krétský král Ídomenus skryl za štít před letícím kopím, jež včas uviděl. Za štít se skrčil, schoval, tak, že štít z něj kryl všechno (opět z řec. πᾶς), co bylo třeba. Štít jeho tělo schoval a uchoval. Svírání něčeho je schovávání a uchovávání toho.

Přitom je ale svírání i zavřením. Básník např. říká

[29] οὐδ' ἄρα πῶ τι πέπυστο βριήπουος ὄβριμος Ἄρης
 υἱὸς ἑοῖο πεσόντος ἐνὶ κρατερῇ ὕσμινι,
 ἀλλ' ὃ γ' ἄρ' ἄκρω Ὀλύμπῳ ὑπὸ χρυσεόισι νέφεσσιν
 ἦστο Διὸς βουλῇσιν ἐελέμενος, ἐνθά περ ἄλλοι
 ἀθάνατοι θεοὶ ἦσαν ἐεργόμενοι πολέμοιο.

Hřmotný obrovský Arés nic doposud nevěděl o tom,
 vlastní že padl mu syn v té urputné bitevní vřavě,
 nýbrž pod zlatým mrakem si na strmém Olympu hověl,
upoután Diovou vůlí, kde dleli i ostatní bozi
 nesmrtelní, vždyť všichni se museli zdržovat boje.⁴⁵

o nepřítomnosti Aréa v jedné z bitev, když byl z Diovy vůle upoutaný, resp. zavřený na Olympu tak, aby v ní nic nedělal. Svíráním je něco zavíráno.

Svírání je tedy svíráním se, schováváním a uchováváním, zavíráním. Celk, jako to, co bereme bez odlamování a mimo co už nic nenecháváme, je oborem, jenž schovává a zavírá.

h. Podílet se

Slovo nejen v logice, ale i obecně užívané jako „část“⁴⁶ (řec. μέρος) a s ním příbuzné slovo „účastním se“, „mám na něčem účast“ (řec. μέιρομαι) najde-

44 (Il., 13.404–408)

45 (Il., 13.521–525)

46 Lat. *pars*, ang. *part*, něm. *Teil*.

me u básníka ve smyslu údělu a podílu.⁴⁷ Možná trochu překvapivě bychom v něm mohli hledat i smysl v logice užívaných výrazů „soud“ a „úsudek“.

Část je podíl na něčem. Básník např. říká

[30] τρεῖς γάρ τ' ἐκ Κρόνου εἰμὲν ἀδελφοὶ οὓς τέκετο Πέα
 Ζεὺς καὶ ἐγώ, τρίτατος δ' Αἰδῆς ἐνέροισιν ἀνάσσω.
 τριχθα δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς:

Tři jsme přec pokrevní bratři, jež Kronovi zrodila Rheia,
 Zeus, pak já a třetí je Hádés, jenž v podsvětí vládne;
 na tři části svět celý se dělí, má každý svou vládu.⁴⁸

a o kus dál

[31] ... τὼ ῥα καὶ οὗ τι Διὸς βέομαι φρεσὶν, ἀλλὰ ἔκκηλος
 καὶ κρατερός περ ἐὼν μενέτω τριτάτῃ ἐνὶ μοίρῃ.

... Proto já Diově vůli se podříditi nechci – ať klidně,
 i když je nadmíru silný, si zůstane v údělu třetím.⁴⁹

v Poseidonově výkladu o rozdělení vlády nad vším (řec. πᾶς), zdůvodňujícím jeho neochotu podvolit se Diovu rozhodnutí, jít (řec. βαίνω, kráčíím) podle jeho vůle. Každý z bratrů má svou část, svůj podíl, svým způsobem se na všem účastní. Mít na něčem účast znamená částečně se na tom podílet.

Účastnění se má i smysl údělu jako úlohy, kterou někdo dostal. Básník např. říká

[32] μήτε σὺ, Πηλεΐδῃ, ἔθελ' ἐριζέμεναι βασιλῆϊ
 ἀντιβίην, ἐπεὶ οὗ ποθ' ὁμοίης ἔμμορε τιμῆς
 σκηπτοῦχος βασιλεύς, ᾧ τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν.

47 Sledujeme-li i z něj odvozené řec. μοῖρα, úděl, sudička.

48 (Il., 15.187–189)

49 (Il., 15.194–195)

... ani ty, Péleův synu, se nechtěj urputně hádat
s králem – čest o mnoho větší má nad jiné jakožto úděl
žezlem vládnoucí král, jenž důstojnost od Dia dostal.⁵⁰

v řeči Nestorově, usilujícího o zmírnění Achilla v hádce s králem, jenž má velitelské žezlo a jemuž náleží příslušná úcta jako úděl. To, že jako král zdědil úctu, čest, je řečeno slovy, že se na ní účastní. Má na ní větší účast než ostatní, je více jeho údělem než ostatních, a v tomto smyslu má její větší část.

Úděl je to, co je někomu nebo něčemu přisouzeno. Mluvit o něčem v souladu s jeho údělem potom znamená mluvit o tom soudně. Básník např. říká

[33] ναὶ δὴ ταῦτά γε πάντα γέρον κατὰ μοῖραν ἔειπες:

Věru tohleto všechno jsi, starče, po právu řekl...⁵¹

slovy Agamemnóna chválícího Nestora za jeho projev: Nestor podle něj mluvil po právu (přisoudil mu přeci úctu a čest), podle údělu toho, o kom byla řeč, tj. soudně. Přiřknout něčemu podíl na tom, na čem se to podílí, znamená soudit.

Úděl vede toho, kdo podíl dostal, jako osud. Básník např. říká

[34] ... καὶ βάλεν Ἀμφίων Σελάγου υἱόν, ὅς ῥ' ἐνὶ Παισῶ
ναῖε πολυκτῆμων πολυλήϊος: ἀλλὰ ἐ μοῖρα
ἦγ' ἐπικουρήσοντα μετὰ Πρίαμόν τε καὶ υἷας.
τόν ῥα κατὰ ζωστήρα βάλεν Τελαμώνιος Αἴας,

Zasáh Amfína přímo (syn Selagův byl to a bydlil
v Paisu, bohatý stády a polnostmi); toho sám osud
na pomoc Priamu vedl i královým synům. Jej Aiás
Větší, syn Telamonův, svým oštěpem do pásu zasáh –⁵²

50 (Il., 1.277–279)

51 (Il., 1.286)

52 (Il., 5.612–615)

v líčení bitvy, v níž Aiás zabil nepřátelského bojovníka. Toho z jeho země přivedl (řec. ἄγω, vedu) do války a k smrtelné ráně jeho úděl, osud. Mít na něčem účast, podílet se na tom, znamená nechat se tímto podílením se vést.

Bez rozdělení úloh, podílů se rozutečeme. Básník např. říká

[35] ὥς δ' ὅτ' ἀπ' Οὐλύμπου νέφος ἔρχεται οὐρανὸν εἴσω
αἰθέρος ἐκ δίης, ὅτε τε Ζεὺς λαίλαπα τεῖνῃ,
ὥς τῶν ἐκ νηῶν γένετο ἰαχὴ τε φόβος τε,
οὐδὲ κατὰ μοῖραν πέραον πάλιν...

Jako když z Olympu k nebi se z jasného ovzduší zdvihá
najednou mračno, když Zeus zlou bouři rozpoutá, tak též
od lodí zmatený útěk a pokřik Trójanů nastal.
Přes příkop v úplném zmatku se drali...⁵³

při popisu útěku Trójanů zaháněných Patroklovým protiútokem. Utíkali ve zmatku, ne podle svých rozdělených úloh v bojovém šiku. Nedostávali se na druhou stranu příkopu v pořádku, resp. ve vzájemném souladu. K tomu neměli rozdělené úlohy. Rozdělení částí, údelů je rozděleným podílením se na něčem.

Část jako to, čím se něco na něčem účastní, je tedy podílením se a jeho údělem jako úlohou. Sledování údělu je souzení, úděl vede a je rozdělením úloh.

i. Začínat

Slovo v logice užívané jako „náležím“⁵⁴ (řec. ὑπάρχω), vyrůstá v původní řecké podobě z předpony „pod“, resp. „zpod“ (řec. ὑπό) a kořene základového slova „začínám“ nebo „počínám“ (řec. ἀρχω). Mluví-li se o „náležitosti“ – často např. o tom, že „predikát náleží subjektu“, nebo že „prvek náleží do třídy“ a tím „subsistuje“, nebo dokonce „existuje“ – tento původ bychom mohli snadno přehlédnout. Jde ale o začínání a následování po nějakém začátku. Básník např. říká

53 (Il., 16.364–367)

54 Lat. *insum*, ang. *belong* nebo *apply*, něm. *gehören* nebo *zukommen*.

[36] εἰ γάρ μιν ζῶόν γ' ἐκίχεις Ἰθάκης ἐνὶ δῆμῳ,
τῷ κέν σ' εὖ δώροισιν ἀμειψάμενος ἀπέπεμψε
καὶ ξενίῃ ἀγαθῇ ἢ γὰρ θέμις, ὅς τις ὑπάρξει.

Kdybys však v ithacké zemi ho zastihl živého ještě,
byl by ti splatil ty dary a řádně tě vypravil domů
s hostinnou péčí – kdo pohostil dříve, má být také poctěn.⁵⁵

slovy Odysseova otce zdánlivému cizinci (Odysseovi), který o sobě prohlásil, že kdysi pohostil Odyssea: je dáno (z řec. τίθημι, dávám), že tomu, kdo s pohostinností začal, tj. pohostil toho druhého dříve, má ten pohoštěný následně pohoštění oplatit. Začínající je následované tím, co jím bylo začato.

Začínání je počátkem řeči, někdy jako sporu, rozpravy. Básník např. říká

[37] καὶ γὰρ ἐγὼν Ἀχιλεὺς τε μαχεσσάμεθ' εὔνεκα κούρης
ἀντιβίοις ἐπέεσσιν, ἐγὼ δ' ἤρχον χαλεπαίνων:

Takto já kvůli dívce se do sporu s Achillem dostal
nevraživými slovy – však já ho urážel první.⁵⁶

v Agamemnónově přiznání, že on si ve sporu s Achillem začal první. Tím, co spor začalo, počátkem jejich sporu, nebylo tedy podle něj Achillovo kritické vystoupení v radě – jak dříve tvrdil – ale až jeho vlastní urážení, jeho čin. Nalezení začátku tu patří ke snaze o uvolnění a snad i ukončení sporu. To, co spor nebo rozpravu začíná, nenavazuje na něco předchozího, ale vše následující je tím začato.

Začátek řeči je začátkem rozhodování i rozhodnutím. Básník např. říká

[38] Ἀτρεΐδῃ κúδιστε ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγάμεμνον
ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι, οὕνεκα πολλῶν
λαῶν ἔσσι ἄναξ καὶ τοι Ζεὺς ἐγγυάλιξε
σκῆπτρόν τ' ἥδ' ἐθέμιστας, ἵνα σφισι βουλευῆσθαι.
τῷ σε χρὴ περὶ μὲν φάσθαι ἔπος ἡδ' ἐπακοῦσαι,

55 (Od., 24.284–286)

56 (Il., 2.377–378)

κρηῆναι δὲ καὶ ἄλλω, ὅτ' ἂν τινα θυμὸς ἀνώγῃ
εἰπεῖν εἰς ἀγαθόν: σέο δ' ἔξεται ὅττι κεν ἄρχῃ.

Átreúv Agamenone, ty přeslavný vladaři lidu,
u tebe začnu svou řeč i dokončím, neboť tys četných
národů vládce a tobě sám Zeus přec propůjčil žezlo
jakož i práva, abys všem národům prospěšně radil,
proto máš především ty své mínění říci i slyšet,
a též dovolit jiným, když někoho pobádá srdce
k prospěchu mluvit – ty sám však rozhodneš číkoli návrh.⁵⁷

v Nestorově přednesu návrhu: on sám začíná svou řeč dříve, než promluví (řec. φημί, hlásám, zjevuji) vrchní velitel, ale výslovně se chrání tím, že je to jen návrh, jenž by si měl Agamemnon vyslechnout (z řec. ἀκούω, slyším), zatímco rozhodnutí, podržení (řec. ἔχω, držím) řečeného jako začátku všeho následujícího, zůstává na vrchním veliteli. Je diplomaticky náročné začít řeč, aby ale její začátek zůstal v rukou králi, tj. vzít si slovo, aby si ale hlavní slovo podržel král. Začátek je tím, od čeho se další odvíjí.

Začátek je pokynem k následování. Básník např. říká

[39] ἀλλὰ σύ γ' ἄρχε θεοῖσι δόμοις ἐνι δαιτὸς ἔϊσης:

Dej zas pokyn všem zde v paláci k hostině řádné.⁵⁸

v Hérině odpovědi na otázku Themidy (jejíž jméno je asi z řec. τίθημι, dávám), zda nedostala vynadáno: nemá se na to teď ptát, spíše má začít hostinu, na níž se všichni potěší a vše se dozvědí. Pokyn k začátku hostiny, snad s pohárem v ruce, bude pak Hérinou řečí následován. Začátek je začínajícím pokynem.

Začínání je tedy následováno začatým, je počátkem řeči a tím, od čeho se další odvíjí, pokynem k následování.

57 (Il., 9.96–102)

58 (Il., 15.95)

j. Hlásat

Slova v logice užívaná jako „kladný“ (řec. καταφατικός) a „záporný“ (řec. ἀποφατικός)⁵⁹, resp. jako „afirmativní“ a „negativní“⁶⁰ se skládají z předpon „podle“ nebo „vůči“ (řec. κατά) a „od“ (řec. ἀπό) a kořene základového slova „hlásám“ (řec. φημί). Mohli bychom jim rozumět jako „prohlašování o něčem, že ano...“ a „prohlašování o něčem, že ne...“

Hlásání je projevování. Básník např. říká

[40] ... ὅφρ' ἐὺ εἰδῆς
ὅσσον φέρτερός εἰμι σέθεν, στυγέη δὲ καὶ ἄλλος
ἶσον ἐμοὶ φάσθαι καὶ ὁμοιωθῆμεναι ἄντην.

... ať pochopíš dobře, oč já jsem
mocnější, nežli jsi ty, a aby se zhrozil i jiný
myslit si, že je mi roven a veřejně se mnou se měřit.⁶¹

v Agamemnónově hlavním hněvivém vystoupení proti Achillovi, v němž jej trestal za vystoupení v radě. Chtěl svým trestem nejen potrestat toho, kdo měl odvalu mu něco vytknout, ale dát odstrašující příklad ostatním, aby si už nikdo nemyslel, že může vystupovat v radě jako rovný vrchnímu veliteli. Hlásat něco, prohlašovat něco, znamená také jevit se nějak sobě i druhým, projevovat se nějak. Prohlašováním něčeho se v té věci i hlásíme o slovo, prohlašujeme se za oprávněné to hlásat. Hlásání něčeho je projevování se hlasem.

Prohlášení je uvěřitelné, jeví-li se to tak. Básník např. říká

[41] εἴ περ γάρ σ' Ἔκτωρ γε κακὸν καὶ ἀνάλκιδα φῆσει,
ἀλλ' οὐ πείσονται Τρῶες καὶ Δαρδανίωνες
καὶ Τρώων ἄλοχοι μεγαθύμων ἀσπιστάων,
τάων ἐν κονίησι βάλες θαλεροῦς παρακοίτας.

59 Což je ale jiné slovo než řec. στερητικός, odpírající, které také bývá překládáno jako „záporný“ nebo „negativní“.

60 Lat. *affirmo a nego*, ang. *affirm a deny* nebo *negate*, něm. *bejahen a verneinen*, obojí jako *aussagen*.

61 (Il., 1.185–187)

I kdyby skutečně Hektór tě slabým a zbabělým nazval,
 nebude trójský lid ni dardanský v tomhle mu věřit,
 zvláště ne manželky Tróů, těch srdnatých štítníků, neboť
 jejich kvetoucí muže jsi nejednou do prachu skosil.⁶²

slovy Nestora, uklidňujícího Dioméda, že jeho útek z boje nebude nikým brán jako projev slabosti a zbabělosti, ani kdyby to o něm někdo (Hektor) prohlásil. Diomédés je natolik zjevně statečný a silný bojovník, že o něm může prohlašovat, kdo chce, co chce, ale jeho činy se projevují silněji. Skosil (řec. βάλλω, házím) do prachu příliš mnoho nepřátel. Nejde uvěřitelně prohlásit, vyjavit, o někom něco, jeví-li se on sám jinak. Hlásání je vyjevo-
 vání něčeho jevícího se.

Hlásání je i vyhlašováním úmyslu. Básník např. říká

[42] ὦ πόποι ἦ ῥ' ἄλιον ἔπος ἔκβαλον ἥματι κείνῳ
 θαρσύνων ἦρωα Μενόιτιον ἐν μεγάροισι:
 φῆν δέ οἱ εἰς Ὀπόεντα περικλυτὸν υἱὸν ἀπάξειν
 "Ἴλιον ἐκπέρσαντα, λαχόντα τε ληϊδος αἴσαν.
 ἀλλ' οὐ Ζεὺς ἄνδρεςσι νοήματα πάντα τελευτᾷ:
 ἄμφω γὰρ πέπρωται ὁμοίην γαῖαν ἐρεῦσαι
 αὐτοῦ ἐνὶ Τροίῃ, ἐπεὶ οὐδ' ἐμὲ νοστήσαντα
 δέξεται ἐν μεγάροισι γέρων ἱππηλάτα Πηλεὺς
 οὐδὲ Θέτις μήτηρ, ἀλλ' αὐτοῦ γαῖα καθέξει.

Běda, já onoho dne jsem naplano mluvil, když v rodném
 domě jsem dodával sílu, ach, rekovi Menoitiovi:
řekl jsem, že do Opoenta mu přivedu ve velké slávě
 syna, až rozboří Tróju a dostane z kořisti podíl.
 Avšak neplní Zeus nám lidem úmysly všechny.
 Oběma souzeno bylo zde u Tróje zbrotit svou krví
 jednu a tutéž zem, vždyť já se už nevrátím domů,
 Péleus, staříčkový jezdec, v svém sídle mě nebude vítat,
 také ne Thetis, má matka, neb tady mě pokryje země.⁶³

62 (Il., 8.153–156)

63 (Il., 18.324–332)

v Achillově nařikání nad mrtvým Patroklem. Připomíná si, že zbytečně mluvil, resp. zahazoval (z řec. βάλλω, házím) slova, když sliboval Patroklovu otci, že mu syna přivede (z řec. ἄγω, vedu) z války zpět. Doma je už ale rodiče nepřivítají (řec. δέχομαι, přijímám), pokryje je země (z řec. ἔχω, držím). Vyhlášením projevil svůj úmysl (řec. νόημα, myšlenka), zavázal se k něčemu, co ale později nesplnil (řec. τελέω, konám). Vyhlásování úmyslu je jeho projevováním, zjevováním.

Hlásání je tedy projevováním se hlasem, vyjevováním něčeho jevícího se i zjevováním úmyslů, myšlenek.

Sledujme ale ještě samotné příbuzné slovo „jevím“⁶⁴ (řec. φαίνω), jež v hlásání zkusme slyšet. Jevení je zjevováním smyslu. Básník např. říká

[43] ὥς οὖν δεινὰ πέλωρα θεῶν εἰσῆλθ' ἐκατόμβας,
Κάλχας δ' αὐτίκ' ἔπειτα θεοπροπέων ἀγόρευε:
τίπτ' ἄνεω ἐγένεσθε κάρη κομόωντες Ἀχαιοί;
ἡμῖν μὲν τόδ' ἔφηνε τέρας μέγα μητίετα Ζεὺς

Když ten strašlivý netvor nám zasáhl v posvátnou oběť,
hned k nám hovořil Kalchás a vykládal zjevení božské:
Pročpak jste umlkli náhle, ó Achájeci s dlouhými vlasy?
Nám přec přemoudrý Zeus to nevšední znamení zjevil: ...⁶⁵

v Odysseovu vyprávění o příjezdu k Tróji, kdy při obřadu viděli hada sníst celé hnízdo ptácat i s jejich mámou, a zkamenět. Odysseus ve svém projevu zjednávajícím pořádek a odvahu k dalšímu boji připomněl věštecký výklad toho, co viděli: věstec tehdy nazval slovy, co ve viděném bylo zjevné – že budou bojovat mnoho let – zatímco ostatní umlkli, přešli (řec. γίγνομαι, rodím se) v mlčení. Tím, co viděli, se něco zjevovalo a rodila se z toho výpověď, nebo mlčení. Jevení je zjevováním smyslu ve viděném.

Jevení je i zjevováním konání. Básník např. říká

[44] ἔνθα κέ τοι Μενέλαε φάνη βιότοιο τελευτῇ
Ἔκτορος ἐν παλάμῃσιν, ἐπεὶ πολὺ φέρτερος ἦεν,

64 Lat. *appareo* nebo *manifesto*, ang. *appear* nebo *be evident*, něm. *erscheinen*. K souvislosti řec. φαίμι a φαίνω viz B. SNELL (ed.), *Lexikon des frühgriechischen Epos*, Göttingen: Vanderhock, 1955–2010 a H. FRISK, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Winter, 2006.

65 (Il., 2.321–324)

εἰ μὴ ἀναΐξαντες ἔλον βασιλῆες Ἀχαιῶν...

Tu by byl, Meneláe, se zjevil ti života konec
rukama Hektorovýmá, vždyť mnohem byl silnější, avšak
přibehli achájští vládci a tak tě zdrželi...⁶⁶

při popisu Meneláova pokusu vydat se odvážně do boje s Hektorem, když se všichni ostatní báli. To by byl zjevně jeho konec (z řec. τελέω, konám). Dokonání jeho života by se mu zjevilo. Zjevování dokončení něčeho znamená zjevování konce.

A zjevujeme (resp.: hlásáme) i myšlenky. Básník např. říká

[45] νῦν δ' ὅτε πέρ μοι ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
κῦδος ἀρέσθ' ἐπὶ νηυσί, θαλάσση τ' ἔλσαι Ἀχαιοῦς,
νήπιε μηκέτι ταῦτα νοήματα φᾶϊν' ἐνὶ δῆμῳ:

Ale když právě teď syn Istivého Krona mi dopřál
u lodí dosáhnout slávy a zatlačit Acháje k moři,
blázínku, nedávej nikdy už veřejně takové rady!⁶⁷

v Hektorově odmítání rady, kterou nechtěl slyšet. Toho, kdo radil k ústupu v okamžiku, kdy se zdálo být vítězství už nablízku, vyzval, aby takové rady (řec. νόημα, myšlenka) už nikdy nedával, aby se tak už nikdy neprojevoval.

V tomto smyslu je tedy hlásání jako projevování se hlasem, vyjevování něčeho jevícího se a zjevování úmyslu jevením: zjevováním smyslu, dokončení i myšlenky.

k. Uvolňovat

Slovo v logice užívané jako „rozkládám“ (řec. διαλύω), nebo příbuzné „analyzuji“⁶⁸ (řec. ἀναλύω) a z něj odvozená „analýza“ (řec. ἀνάλυσις) – a v této podobě slovo dnes užívané i obecně – je také složeninou, předpony „skrže“ nebo „roz“ (řec. διά), resp. „na“ nebo „po“ (řec. ἀνά) a kořene

66 (Il., 7.104–106)

67 (Il., 18.293–295)

68 Lat. *resolvo*, ang. *analyse* nebo *resolve*, něm. *aufösen*.

základového slova „nechávám“, „pouštím“, „uvolňuji“ (řec. λύω). Jako popouštění nebo uvolňování jej užívá i básník, např. když říká

[46] ἔνθα καὶ ἡματίη μὲν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱστόν,
νύκτας δ' ἄλλύεσκεν, ἐπεὶ δαΐδας παραθεῖτο.

Ve dne pak opravdu tkala tu velikou tkaninu, ale
v noci ji párala zas a přitom si svítila loučí.⁶⁹

slovy jednoho z ženichů, stěžujícího si na Penelopino zdržování: aby oddělila dokončení práce na pohřebním rubáši pro tchána, a tak i případnou svatbu, ve dne sice tkala (řec. ὑφαίνω, viji)⁷⁰ a tkaninu tak nastavila (z řec. ἵστημι, stavím [asi na stavu]), ale v noci ji zase popustila. Popouštění je uvolňování nastaveného.

Uvolňujeme ze zajetí. Básník např. říká

[47] τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύσω: πρίν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν
ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ ἐν Ἀργεῖ τηλόθι πάτρης
ἱστὸν ἐποικομένην καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιώσαν:

Nevydám tuhleto dívku! To spíše ji zastihne stáří
v Argu v paláci našem, tak daleko z vlasti, kde bude
při práci obcházet stav a se mnou sdílet i lůžko.⁷¹

v Agamemnónově odmítnutí vydat unesenou dívku zpět jejímu otci, který o ni přišel s výkupným prosit. Král ji ale nechtěl pustit ze zajetí a chtěl si ji nechat zavřenou doma až do jejího stáří u tkalcovského stavu (z řec. ἵστημι, stavím) a v posteli. Uvolňování je pouštěním něčeho zajatého, sevřeného.

Je také uvolňováním z vazby. Básník např. říká

[48] πᾶν δέ οἱ ἐν χεῖρεσσιν ἄγῃ δολιχόσκιον ἔγχος
βριθὺ μέγα στιβαρὸν κεκορυθμένον: αὐτὰρ ἅπ' ὤμων

69 (Od. 2.104–105)

70 Nenašel jsem ve slovnících nic, co by připouštělo příbuznost s řec. φαίνω, jevím. Ale smysl by to dávalo: co se přes den zjevilo...

71 (Il., 1.29–31)

ἀσπίς σὺν τελαμῶνι χαμαὶ πέσε τερμιόεσσα.
λῦσε δέ οἱ θώρηκα ἄναξ Διὸς υἱὸς Ἀπόλλων.
 τὸν δ' ἄτη φρένας εἴλε, λύθεν δ' ὑπὸ φαίδιμα γυῖα,
 στῆ δὲ ταφών: ...

Potom i stinný oštěp se v rukou mu úplně zlomil,
 veliký, těžký a pevný a s kovovým hrotem, a také
 z ramen zdobený štít i s řemenem upad mu na zem;
 rovněž Apollón vladař, syn Diův, mu uvolnil krunýř,
 Patrokla pojala závrať a klesly mu ztepilé údy,
 strnule stanul...⁷²

o Apollónově zásahu útočícího Patrokla – udeřil jej tak, že se mu rozpadla zbroj, uvolnil krunýř, jeho srdce popadl (řec. αἰρέω, беру) zmatek a uvolnily se mu údy (viz následující citát [49]). Jeho krunýř byl uvázaný, upoutaný popruhy, ale teď se mu uvolnil. Uvolňování je pouštěním uvázaného, spoutaného.

A uvolňuje se to, co se nějak drželo. To, že někomu klesly, uvolnily se údy, je básníkův častý výraz v popisech pádů bojovníků. Podobně např. říká

[49] ... ἐμὲ δ' οὐδὲν ὀπίζω νοσφιν ἐόντα
 νήπιε: τὸτο δ' ἄνευθεν ἀοσσητήρ μέγ' ἀμείνων
 νηυσὶν ἔπι γλαφυρῇσιν ἐγὼ μετόπισθε λελείμμην,
 ὅς τοι γούνατ' ἔλυσα: ...

... Mne nedbal jsi, když jsem byl vzdálen.
 Já však opodál něho jsem zůstal u dutých lodí
 jakožto pomocník jeho a mstitel lepší, než ty jsi,
 vždyť jsem ti ochromil údy...⁷³

v Achillově řeči k poraženému Hektorovi: v pomstě za Patrokla ho probodl, a tím ochromil tak, že už se neudržel na nohou a v rukou neudržel zbraně. Uvolnily se mu údy, povolil v držení postoje, ale ještě nezemřel a mohl mluvit. Něco pustit znamená uvolnit to z držení.

Pouštění, uvolňování je tedy pouštěním zajatého, vázaného nebo drženého.

72 (Il., 16.801–806)

73 (Il., 22.332–335)

1. Vázat

Slovo „potřebuji“ (řec. προσδέω) je v logice užívané jen jakoby mimochodem⁷⁴, když je řeč o „závislosti na podmínce“. Vyrůstá v řečtině ze základového slova „vážu“ (řec. δέω). Vázání je uvazováním, upoutáváním. Básník např. říká

[50] ἔζετο δ' ὀρθωθείς, μαλακὸν δ' ἔνδυσε χιτῶνα
καλὸν νηγάτεον, περὶ δὲ μέγα βάλλετο φᾶρος:
ποσσί δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον:
εἶλετο δὲ σκῆπτρον πατρῷον ἄφθιτον αἰεὶ
σὺν τῷ ἔβη κατὰ νῆας Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων:

Nato se posadil zpřima a jemnou sukni si oblék,
krásnou, novou a přes ni plášť velký si přehodil ještě,
potom na lesklé nohy si přivázal opánky krásné,
stříbrem zdobený meč si nakonec přes plece hodil,
otcovské žezlo vzal s sebou, znak trvalé moci, a s ním se
vydal na cestu k lodím svých Achájů oděných kovem.⁷⁵

při líčení toho, jak se Agamemnón po probuzení vypravoval na poradu o svém snu: oblékl se (z řec. δύνω, nořím se), hodil na sebe (řec. βάλλω, házím) plášť a meč, vzal si (řec. αἶρέω, беру) žezlo a uvázal si opánky. Opánky si uvázal, aby v nich vykročil (řec. βαίνω, kráčím) na cestu.

Vázání je i spoutáním. Básník např. říká

[51] τλῆ μὲν Ἄρης ὅτε μιν Ἴστος κρατερὸς τ' Ἐφιάλτης
παῖδες Ἀλωῆρος, δήσαν κρατερῶ ἐνὶ δεσμῶ:
χαλκέω δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας:

Trpěl Arés, když Ótos a Efialtés, ten silák,
synové Alóeovi, jej svázali silnými pouty;
ve velkém bronzovém sudě byl třináct měsíců spoután.⁷⁶

74 Lat. *indigeo*, ang. *require*, něm. *bedürfen*.

75 (Il., 2.42–47)

76 (Il., 5.385–387)

v řeči Dione připomínající, jak dva obři jednou spoutali válku. Dione konejšila svou – v boji člověkem zraněnou – dceru Afroditu tím, že i jiní bohové občas trpěli od lidí. Spoutání Aréa ale bylo dočasné, pak byl zase rozpoután. Vázat znamená poutat a svázané je to, co je spoutané.

Uvázání se znamená závazek. Básník např. říká

[52] αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ
κτεινομένῳ ἐπαμῦναι: ὃ μὲν μάλα τηλόθι πάτρης
ἔφθιτ', ἐμείτο δὲ δῆσεν ἄρῃς ἀλκτῆρα γενέσθαι.

Kéz jsem na místě mrtev, když neměl jsem příteli přispět,
když jej zabíjel Hektór! Tak daleko z vlasti mi zhynul,
a já mu chyběl tam, abych od něho odvrátil zhoubu!⁷⁷

slovy Achilla (viz naříkání nad mrtvým Patroklem, citát [42]). Litoval, že příteli chyběl, když ten jej potřeboval k odvrácení přicházející (z řec. γίγνομαι, rodím se) zhouby, resp. zuřivého útoku. Achilles se přeci zavázal, že přítele přivede domů. Ve smyslu tohoto závazku v boji chyběl a Patroklos na něm závisel. Vázání je závazkem a svázané je podle tohoto závazku závislé.

Vázání je tedy upoutáním, spoutáním a zavazováním se.

m. Dávat

Slovo dnes obecně užívané v mnoha odvozeninách jako např. „teze“, „teorie“, „téma“ a „syntéza“ či „hypotéza“ vyrůstá z kořene základového slova „dávám“ nebo „kladu“⁷⁸ (řec. τίθημι). Sledujme tohle slovo v básni pozorně, aby jeden jeho důraz nepřevážil jiné, což by se u něj lehce mohlo stát. Dávání je jistě předáváním, básník např. říká

[53] ὦ Χρῦση, πρό μ' ἔπεμψεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
παῖδά τε σοὶ ἀγέμεν, Φοῖβῳ θ' ἱερὴν ἐκατόμβην
ῥέξαι ὑπὲρ Δαναῶν ὄφρ' ἰλασόμεσθα ἄνακτα,
ὅς νῦν Ἀργεῖοισι πολύστονα κήδε' ἐφῆκεν.

77 (Il., 18.98–100)

78 Lat. *pono*, ang. *position* nebo *assume*, něm. *setzen*.

ὥς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει, ὃ δὲ δέξατο χαίρων
παῖδα φίλην: ...

Chrýse, mě Agamemnón sem poslal, velitel mužstva,
abych ti vrátil dceru a Foibovi posvátnou oběť
za lid danajský vzdal – tím máme zas usmířit boha,
který žalostné strasti teď na šiky argejské seslal.
Řekl, a do rukou knězi ji dával; ten s radostí přijal
milanou dceru...⁷⁹

ve vyprávění o poselstvu vedeném Odysseem, které přeci jen jelo vrátit, tj. zpět odevzdat, otci unesenou dceru. Přivedl (řec. ἄγω, vedu) mu ji, dal mu ji do rukou a on ji radostně přijal (řec. δέχομαι, přijímám). Dávání je odevzdáváním do rukou tomu, kdo odevzdané, předané obdrží.

Dávání je ale i naladěním, dáváním smyslu. Básník např. říká

[54] ... αὐτὰρ Ἀχιλλεύς
ἄγριον ἐν στήθεσσι θέτο μεγαλήτορα θυμὸν
σχέτλιος...

... Však Achilleus zatím
v hrudi si naplnil srdce, tak svečepé, krutostí lítou,
necita!

a o kus dál

[55] σοὶ δ' ἄληκτόν τε κακὸν τε
θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέσαν εἵνεκα κούρης
οἷης: νῦν δέ τοι ἑπτὰ παρίσχομε...

... Jen tobě však do prsou bozi
vložili zhoubnou zlobu a urputnou, jen kvůli jedné
dívce – vždyť ti jich sedm teď dáváme...⁸⁰

79 (Il., 1.442–447)

80 (Il., 9.628–630 a 9.637–639)

v Aiantově shrnující řeči, v níž vzdal snahu přesvědčit Achilla ke smíru: ten se podle něj nenechal přesvědčit, naopak se držel (necitlivě, zatvrzele, drze – z řec. ἔχω, držím) hněvu, jímž se dal strhnout. Sám dal, nebo bozi mu dali, smysl svému trucování v neústupnosti a tím v ukázání své zjevné nepostradatelnosti. Jako by udal tón dalšímu dění. Jeho úmyslem bylo přivést do zjevnosti zhoubu přicházející bez něj na vojsko, proto jej nepřesvědčil pokus předat mu do držení (opět z řec. ἔχω, držím) místo jedné dívky sedm, včetně té původní. Daný smysl, naladění je tím, v čem a čeho se lze držet.

Dáváme také znamení. Básník např. říká

[56] ὣς ἄρ' ἐφώνησεν, καὶ ἀπὸ ἕθεν ὑψόσ' αἰείρας
θήκεν ἀνὰ μυρίκην: δέελον δ' ἐπὶ σῆμά τ' ἔθηκε
 συμμάρψας δόνακας μυρίκης τ' ἐριθηλέας ὄζους,
 μὴ λάθοι αὖτις ἰόντε θοῆν διὰ νύκτα μέλαιναν.

Tak tedy promluvil rek, zdvihl do výše kořist a pak ji
položil na tamaryšek a připojil znamení zjevné:
 nalámal rákos a z keře i bujné větvičky, aby
 poznali místo, až půjdou zpět za tmavé kvapící noci.⁸¹

když popisuje noční výpravu, na níž Odysseus se spolubojovníky chytil a zabil nepřátelského zvěda, ale rozumně se vzdal kořisti (dal ji Athéně) a dal si na místo zjevné (řec. δηλός) znamení (řec. σῆμα, znak) pro zpáteční cestu. Dávání znamení, druhým i sobě, tj. poznamenávání si, je rozumným vzdáváním se něčeho.

Dávání je dáváním v díle. Básník např. říká

[57] φύσας μὲν ῥ' ἀπάνευθε τίθει πυρός, ὅπλα τε πάντα
 λάρνακ' ἐς ἀργυρέην συλλέξατο, τοῖς ἐπονείτο:

Odstavil od ohně měchy – a veškeré nářadí, jehož
 užíval při své práci, zas do truhly stříbrné složil.

a o kus dál

81 (Il., 10.465–468)

[58] ... αὐτὰρ ἔπειτα
 θῆκεν ἐν ἄκμοθέτῳ μέγαν ἄκμονα, γέντο δὲ χειρὶ
 ῥαιστῆρα κρατερῆν, ἐτέρηφι δὲ γέντο πυράγρην.

... Pak na špalek vložil
 velikou kovadlinu a do ruky uchopil silné
 pádné kladivo své a do druhé uchopil kleště.

a o kus dál např.

[59] ἐν δ' ἐτίθει νείδν μαλακὴν πίειραν ἄρουραν
 εὐρεῖαν τρίπολον: ...

Dále zas kyprou nivu tam vytvářel, úrodnou půdu,
 širokou, zoranou třikrát...⁸²

v líčení Hefaistova dělání štítu. Aby se mohl pustit do díla, připravil si místo tím, že dal od ohně pryč měchy a nářadí z přechozí práce si složil, uklidil (z řec. λέγω, čítám) do truhly. Ke kování si dal na špalek kovadlinu a do rukou uchopil⁸³ nástroje. Na vyrobený štít pak přidával jednotlivé obrazy, mj. i pole a zemědělce. Dávání něčeho sem a tam při výrobě stejně jako přidávání něčeho do výrobku je dáváním ve smyslu díla.

Dávání je i dáváním k úvaze, k seznámení. Básník např. říká

[60] αὐτὴ δ' ἀγγελέουσα Δία Κρονίωνα προσήυδα:
 'Ζεῦ πάτερ ἀργικέραυνε ἔπος τί τοι ἐν φρεσὶ θήσω:
 ἦδη ἀνὴρ γέγον' ἐσθλὸς ὃς Ἀργεῖοισιν ἀνάξει...

Sama to oznámit chtěla, i pravila Kronovci: Otče
 Die, vladaři blesků, chci řici ti k úvaze: Už se
 zrodil ten vzácný muž, jenž bude všem Achájům vládnout...⁸⁴

82 (Il., 18.412–413 a 18.475–477 a 18.541–542)

83 Nástroje v jeho rukou vynikly? Řec. γέντο, „uchopil“ [citát [58]], by snad mohlo být i tady tvarem řec. γίγνομαι, rodím se?

84 (Il., 19.120–122)

v Agamemnónově projevu, jímž vrchní velitel přiznával své poblouznění ve sporu s Achillem. Aby předvedl blud a rozhodnost v jeho zahánění, vyprávěl příběh o Hérě, jež při Heraklově narození oklamala svého muže prosazením domluvy o prvorozeném vládci a změnou pořadí porodů. Když se jí to podařilo, oznámila mu, dala mu k úvaze (aby si vzal k srdci – kladla mu na srdce), že se už nový lidský vládce narodil. Z toho on poznal své poblouznění a nadále k sobě už blud nepouštěl. Co nám někdo dává k seznámení, sami uvážíme.

A dávání znamená i danost. Básník např. říká

[61] ... ὃ δὲ μελίην εὐχαλκον
ἀσπίδος ἐξέρυσεν μεγαλήτορος Αἰνεΐαιο:
καὶ τὴν μὲν προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλλῆος ἔθηκεν,
Αἰνεΐαν δ' ἔσσευεν ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἀείρας.
πολλὰς δὲ στίχας ἡρώων...

... Pak z jasanu kovaný oštěp,
který Aineás chrabrý měl ve štítě, šubnutím vytrh
a hned Achillovi jej položil zepředu k nohám.
Aineia ze země zdvihl a prudce jím do výše mrštil:
přeletěl přes mnoho řad...⁸⁵

ve výctu jednotlivých kroků, jimiž Poseidon náhle zasáhl do souboje Achilla a Ainea: vytrhl oštěp z Aineova štítu, dal jej útočícímu Achillovi k nohám, odhodil Ainea. Než se Achilles po svém úderu oštěpem probral, všechno bylo jinak: oštěp ležící (řec. *κείμει*, ležím)⁸⁶ u jeho nohou a náhlá nepřítomnost Ainea byla daností. Danost je, co bozi svým způsobem dávají, kladou před lidi a ti proti tomu nic nezmohou.

Dávání je tedy předáváním do rukou, dáváním smyslu a znamení, dáváním ve smyslu díla, seznamováním i daností.

(Sledujme ale v básni ještě dvě pro logiku důležitá užití: V uvedeném smyslu se dávají i jména, básník např. říká

85 (Il., 20.322–326)

86 Viz o kus dál (Il. 20.345).

[62] Ἀρναῖος δ' ὄνομ' ἔσκε: τὸ γὰρ θέτο πότνια μήτηρ
 ἐκ γενετῆς: Ἴρον δὲ νέοι κίκλησκον ἅπαντες,
 οὔνεκ' ἀπαγγέλλεσκε κιών, ὅτε ποῦ τις ἀνώγοι:

Arnaios zval se – to jméno mu určila při narození
 vznešená matka, však mladí, ti všichni mu říkali Íros,
 poněvadž dělával posla – jak Íris – když někdo ho vyzval.⁸⁷

o žebrákovi na Ithace. Matka mu dala při narození (z řec. γίγνομαι, rodím se) jiné jméno, jinak ho pojmenovala (z řec. ὄνομα, jméno), než jakým na něj později volali. Dávání jména je pojmenování.

V uvedeném smyslu se dávají i hodnoty – v logice mluvíme o „udělování hodnot proměnným“ apod., básník např. říká

[63] εἴη κεν καὶ τοῦτο τεὸν ἔπος ἀργυρότοξε
 εἰ δὴ ὁμῆν Ἀχιλλῆϊ καὶ Ἑκτορι θήσετε τιμὴν.
 Ἑκτωρ μὲν θνητός τε γυναικῆ τε θήσατο μαζόν:
 αὐτὰρ Ἀχιλλεύς ἐστι θεῶν γόνος...

Mohla by, Stříbrnoluký, mít platnost tato tvá výzva,
 jestliže Achilla i Hektora pocítíte stejně.
 Hektór je smrtelný muž, sál mléko jen z ženina prsu.
 Achilleus však je bohynin syn...⁸⁸

slovy Héry odporující Apollonově výzvě, aby Achilles přestal po několika dnech vláčet Hektorovo tělo kolem města. Podle ní nemají bozi dávat těm dvěma stejnou úctu, čest, resp. hodnotu. Dávání hodnoty je ohodnocení.

Dávání jako předávání do rukou, dávání smyslu a znamení, dávání ve smyslu díla, seznamování i danost je tedy i pojmenování a ohodnocení.)

87 (Od., 18.5–7)

88 (Il., 24.56–59)

n. Ležet

Obecně užívané slovo „ležet“⁸⁹ (řec. κεῖμαι), z něhož vyrůstá slovo překládané v logice jako podmět („subjekt“, lat. *subiectus*, řec. ὑποκείμενον), najdeme i u básníka, jenž např. říká

[64] Ἑκτορ νῦν μὲν δὴ σάφα εἴσεαι οἰόθεν οἶος
οἷοι καὶ Δαναοῖσιν ἀριστῆες μετέασι
καὶ μετ’ Ἀχιλλῆα ῥηξήνορα θυμολέοντα.
ἀλλ’ ὃ μὲν ἐν νήεσσι κορωνίσιν ποντοπόροισι
κεῖτ’ ἀπομηνίσας Ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν:
ἡμεῖς δ’ εἰμὲν τοιοῖοι οἳ ἂν σέθεν ἀντιάσαιμεν
καὶ πολέες: ...

Hektore, nyní už poznáš, a citelně, jediný ze všech,
jací v danajském vojsku jsou reci i po Achillovi,
který má srdce lví a dovede rozrážet řady!
Ten však u křivých lodí teď prodlévá, plavidel mořských;
nesmírně Agamemnón jej rozhněval, náčelník mužů.
My jsme však takoví též, a početní, kteří se s tebou
můžeme utkat...⁹⁰

když Aiás podle losu přijímá Hektorovu výzvu k souboji v době Achillova trucování. Ostatní museli vybrat někoho, kdo bude Hektorovi čelit, bude mu protivníkem ve střetu (z řec. ἀντιάω, protivím – a Hektor sám bude čelit jemu), zatímco Achilles prodléval, ležel ve stanu, u svých lodí a neúčastnil se boje. Ležení, prodlévání, tu má smysl zvláštního času čekání, v němž je další boj odložený. Jeden leží a tím vede svůj spor, a jiní musí namísto něj začít bojovat; i Achilles se ale poté k boji vrátí. Ležení je otevřeným čekáním na to, co je zatím odložené.

Ležet je ovšem možné i bezvládně. Básník např. říká

89 Lat. opět z *pono*, ale jindy *subicio*, ang. *lay down*, něm. *unterliegen* nebo opět ze *setzen*, případně v opisu to dělá to *etwas*, z něhož něco vypovídáme.

90 (Il., 7.226–232)

[65] αὔριον ἦν ἀρετὴν διαείσεται, εἴ κ' ἐμὸν ἔγχος
 μείνῃ ἐπερχόμενον: ἀλλ' ἐν πρώτοισιν ὅτῳ
κείσεται οὐτῆθεις, πολέες δ' ἄμφ' αὐτὸν ἑταῖροι
 ἡελίου ἀνιόντος ἐς αὔριον: ...

Zítřa ukáže jasně svou statečnost, vyčká-li ovšem
 útok oštěpu mého; však věřím, že s prvními bude
ležet, ode mne proklán, a druhové četní kol něho
 po ránu s východem slunce...⁹¹

v Hektorově večerním projevu k bojovníkům, jímž odkládá pokračování
 boje na zítřek. Slíbil jim, že další den porazí Dioméda. Ten by pak ochro-
 mený, zabitý, nebo jinak bezvládný ležel padlý i se svými druhy. Ležet tu,
 stejně jako na mnoha jiných místech, znamená ležet bezvládně vydaný
 ostatním.

Leží také uložený poklad. Básník např. říká

[66] οὐδ' εἴ μοι δεκάκις τε καὶ εἰκοσάκις τόσα δοίῃ
 ὅσαά τέ οἱ νῦν ἔστι, καὶ εἴ ποθεν ἄλλα γένοιτο,
 οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενὸν ποτινίσεται, οὐδ' ὅσα Θήβας
 Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται...

Kdyby i desetkrát tolik, ba dvacetkrát dával mi darů,
 všechno, co nyní mu patří, co odjinud nabude ještě,
 všechno, co do Orchomenu, co do Théb egyptských přijde,
 tam, kde v palácích leží snad pokladů nejvíc...⁹²

slovy Achilla odmítajícího Agememnéonovy dary na usmíření. Ani všechno
 to, co kdy ještě vrchní velitel získá, co se mu urodí (z řec. γίγνομαι, rodím
 se), by uraženého hrdinu neusmířilo, protože o poklady mu nešlo. Nepře-
 svědčily by jej ani všechny poklady ležící v bohatých egyptských Thébách.
 Ležící poklady jsou tím, co v pokladnicích vzniká, co někdo může dávat,
 přijímat a ukládat, nebo naopak nepřijímat a nebrat v potaz, nezohledňo-
 vat. Jejich ležení je uložením pro něco.

91 (Il., 8.535–538)

92 (Il., 9.379–382)

Ležení je spočíváním v něčí péči. Básník např. říká

[67] ἄλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται:
ἦσω γὰρ καὶ ἐγώ, τὰ δέ κεν Διὶ πάντα μελήσει.

Zajisté toto všechno však spočívá v pravici boží;
oštěpem mrštím i já, Zeus ostatní bude mít v péči.⁹³

v řeči bojovníka vrhajícího se do souboje: ten se chystá hodit oštěpem, ale ví, že všechno další už pak záleží na bozích, všechno leží v jejich rukou (resp. doslova spíše na kolenou), je to v jejich péči. Ležet znamená ležet v něčí péči, záležet na někom.

Ležení je tedy odložením na později, bezvládným ležením i uložením, záležením na někom.

o. Vést

Slovo v logice užívané jako „nutnost“⁹⁴ (řec. ἀνάγκη) – a v této podobě slovo užívané i obecně, proto v logice někdy specifikované jako „logická nutnost“ – najdeme i u básníka, např. když říká

[68] ἵππῃας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
πεζοὺς δ' ἐξόπιθε στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς
ἔρκος ἔμεν πολέμοιο: κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασεν,
ὄφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζοι.
ἵππεῦσιν μὲν πρῶτ' ἐπετέλλετο τοὺς γὰρ ἀνώγει
σφοῦς ἵππους ἐχέμεν μηδὲ κλονέεσθαι ὁμίλῳ...

Nejdříve seřadil jezdce i s jejich koňmi a vozy,
vzadu pak pěšáky řadil, lid četný a udatný, aby
tvořili záštitu v boji, však zbabělce do středu vehnal,
aby tak, třebaže nerad, z nich každý byl donucen válčit.

93 (Il., 17.514–515)

94 Lat. *necessitas*, ang. *necessity*, něm. *Notwendigkeit*.

Nejdříve dával jezdcům své příkazy: důrazně žádal
držet na uzdě koně a do shluku slepě se nehnat...⁹⁵

při popisu Nestorovy přípravy bojovníků před bitvou. Řadil je, sestavoval (řec. ἵστημι, stavím) do takového bojového útvaru, aby každého donutil bojovat; to, kde vůči ostatním někdo stál, ho v průběhu bitvy mělo přivést spíše k boji, než že by ho to vedlo k postávání opodál nebo k útěku. Když takto své bojovníky sestavil do bojového postavení, dával nebo vytyčoval jim za úkol (asi⁹⁶ z řec. τελέω, konám), jak se v něm udržet (řec. ἔχω, držím). Postavení bylo tím, co je k něčemu vedlo. Donucení tu má smysl vedení k něčemu, přivedení k něčemu.

Donucení na nás doléhá. Básník např. říká

[69] ... ὅτε κέν τις Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων
δακρυόεσσαν ἄγεται ἐλεύθερον ἦμαρ ἀπούρας:
καὶ κεν ἐν Ἀργεὶ εὐῶσα πρὸς ἄλλης ἰστὸν ὑφαίνοις,
καὶ κεν ὕδωρ φορέοις Μεσσηϊδος ἢ Ὑπερείης
πόλλ' ἀεκαζομένη, κρατερὴ δ' ἐπικείσεται ἀνάγκη:

... až někdo ti z Achájů oděných kovem
odejme svobody den a odtud tě povleče v slzách.
V Argu, ve službách jiné bys potom na stavu tkala,
vodu bys v Thessalii neb v Lakónsku musela nosit,
sice nerada velmi, však dolehne železná nutnost.⁹⁷

v řeči Hektorově, líčícího své ženě, co ji čeká po porážce města a proč on raději padne v boji, než by se na něco takového díval: odvedou (řec. ἄγω, vedu) ji, aby u stavu (opět z řec. ἵστημι, stavím) tkala, odvíjela nit – dolehne (řec. κεῖμαι, ležím) na ni nutnost, silou ji k tomu dovedou. Donucení tu je vedení.

Je to ale i vedení se navzájem. Básník např. říká

95 (Il., 4.297–302)

96 Resp. z příbuzného řec. τέλλω, zdvímám se.

97 (Il., 6.454–458)

[70] ... φυλακάς δ' ἄς εἴρεια ἦρωσ
οὐ τις κεκριμένη ρύεται στρατὸν οὐδὲ φυλάσσει.
ὅσσαι μὲν Τρώων πυρὸς ἐσχάραι, οἷσιν ἀνάγκη
οἱ δ' ἐγρηγόρθασι φυλασσέμεναι τε κέλονται
ἀλλήλοις: ἀτὰρ αὖτε πολὺκλητοὶ ἐπικούροι
εὖδουσι: Τρωσὶν γὰρ ἐπιτραπέουσι φυλάσσειν:
οὐ γάρ σφιν παῖδες σχεδὸν εἶται οὐδὲ γυναῖκες.

... co po hlídkách tážeš se, reku,
žádná obzvláštní stráž nám nechrání, nehlídá tábor.
Všechny dokola ohně je úkolem Trójanů střežit:
ti tam u ohňů bdí, druh druhu tam vybízí hlídat,
avšak spojenci jejich, z všech končin svolaní, mohou
poklidně spát, neb v noci jen Trójanům svěřují hlídky,
protože spojenců děti a ženy tu nebydlí blízko.⁹⁸

slovy zajatého trójského zvěda Dolóna o hlídkách v táboru. Žádné zvláštní hlídky tam podle něj stanoveny nemají, jen Trójané sami hlídají, jeden druhého vybízí hlídat, tj. sami si hlídky zřizují (řec. *κελεύω*, řídím), obracejí se jen na sebe navzájem, ne na spojence odjinud, protože jen oni mají blízko (v dosahu, z řec. *ἔχω*, držím) své děti a ženy. K hlídkám se vedou sami, takto to vedou.

Nutnost je tedy vedení k něčemu, a to vedení někým, nebo jak něco někdo sám vede.

V „nucení“ (řec. *ἀνάγκη*) zkusme ale i přímo slyšet podobné slovo „navádím“ nebo „převádím“⁹⁹ (řec. *ἀνάγω*) a bez předpony slovo „vedu“ (řec. *ἄγω*)¹⁰⁰ a to ještě v básni sledujme. Pro nás bude důležité především vedení řeči. Básník např. říká

[71] ἧ τοίοςδε ἐὼν ἐν ποντοπόροιςιν νέεσσι
πόντον ἐπιπλώσας, ἐτάρους ἐρίηρας ἀγεΐρας,
μιχθεῖς ἀλλοδαποῖσι γυναῖκ' εὖειδέ' ἀνῆγγες

98 (Il., 10.416–422)

99 Lat. *reduco*, ang. *reduce*, něm. *zubringen* nebo *führen*.

100 I když toto spojení v dnešních slovnících není, jen opět F. JACOBS (poznámky a úpravy D. PATTERSON a P. S. CASSERLY), *The Greek Reader, Lexicon*, s. 26.

ἔξ ἀπίης γαίης νυὸν ἀνδρῶν αἰχμητᾶων
πατρί τε σὼ μέγα πῆμα πόλῃτ' τε παντί τε δήμῳ...

Když jsi tak ničemný, jak jen jsi oddané druhy moh získat,
s koráby přes moře plout a dostat se k národům cizím,
a pak z daleké země si unést překrásnou ženu,
příbuznou bojovných mužů jen k velkému neštěstí svému,
vlastnímu otci a městu a k pohromě národu všemu...

a o kus dál

[72] ... ὁππότερος δέ κε νικήσῃ κρείσσων τε γένηται,
κτῆμαθ' ἑλὼν εὖ πάντα γυναῖκά τε οἴκαδ' ἀγέσθω...

... ten, kdo zvítězí z obou a v zápase nabude vrchu,
poklady všechny ať vezme a ženu si odvede domů...¹⁰¹

v Hektorově naléhání na Parida, aby souhlasil s ukončením války soubojem s Meneláem. Vyčítal mu unesení, odvedení Heleny, a naopak potom nabízel Achájům domluvu o tom, že vítěz – ten, kdo vynikne (řec. γίγνομαι, rodím se) jako silnější – si kromě pokladů odvede ženu, o niž se válka vedla. Odvedení někoho z domu i domů, ať už dobrovolné, nebo nedobrovolné, je vedením.

Vedení nejsou jen jednotliví lidé, ale i vojska. Básník např. říká

[73] ... τί δὲ δεῖ πολέμιζέμεναι Τρώεσσιν
Ἀργείους; τί δὲ λαὸν ἀνήγαγεν ἐνθάδ' ἀγείρας
Ἀτρεΐδης...

... Nač mají však Argejci válčit
s Trójany? Pročpak sebral král vojsko a přivedl sem ho,
Agamemnón?¹⁰²

101 (Il., 3.46–50 a 3.71–72 v řeči Parida a 3.92–93, když to pak opakuje Achájům Hektor)

102 (Il., 9.337–339)

v Achillově řečnické otázce: proč vedl vrchní velitel vojsko (resp. lid) do války? Nebylo to pro něco, co pak sám pošlapal? Vedení je uvedením do pohybu.

Vedení je ale i vedení lidí bohy. Básník např. říká

[74] ... τὸν σὺ ξὺν Βορέῃ ἀνέμῳ πεπιθοῦσα θυέλλας
πέμψας ἐπ' ἀτρύγετον πόντον κακὰ μητιόωσα,
καὶ μιν ἔπειτα Κόων δ' εὖ ναιομένην ἀπένεικας.
τὸν μὲν ἐγὼν ἔνθεν ῥυσάμην καὶ ἀνήγαγον αὐτίς
Ἄργος ἐς ἱππόβοτον καὶ πολλὰ περ ἀθλήσαντα.

... spolčena s Boreou chladným jsi vichřice poslala na něj
po moři nezkratitelném a zlou jsi mu zchystala zkázu,
až jsi ho zahnala přitom až na Koós, lidnatý ostrov.
Já jsem ho zachránil odtud a zase ho přivedl nazpět
do Arga, domova koní, ač zakusil přemnoho strasti.¹⁰³

v Diově důrazném připomenutí se Héře (po probuzení se a opětovném vstupu do dění): on povede události, jež vyvolala ona, stejně jako když dříve Héra zahnala Hérakla na ostrov, z něhož jej on vytáhnul (z řec. ἐρύω, vytahuji) a přivedl zpět. Život vedl Hérakla i přes všechny útrapy a protivenství dál. Vedení někoho bohy znamená, jak se mu vede, a na něm pak bude, jak si dále povede.

Vedeno je i to, co plyne. Básník např. říká

[75] ὥς δ' ὅτ' ἀνὴρ ὀχετηγὸς ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
ἄμ φυτὰ καὶ κήπους ὕδατι ῥόον ἡγεμονεύῃ
χερσὶ μάκελλαν ἔχων, ἀμάρης ἐξ ἔχματα βάλλων:
τοῦ μὲν τε προρέοντος ὑπὸ ψηφίδες ἄπασαι
ὀχλεῦνται: τὸ δέ τ' ὦκα κατειβόμενον κελαρύζει
χώρῳ ἔνι προαλεῖ, φθάνει δέ τε καὶ τὸν ἄγοντα:
ὥς αἰεὶ Ἀχιλῆα κιχήσατο κύμα ῥόοιο
καὶ λαιψηρὸν ἐόντα: θεοὶ δέ τε φέρτεροι ἀνδρῶν.

Jako když kope kdo strouhu a od zdroje ztemnělé vody
určuje potůčku cestu k svým sadům a záhonům bujným,

103 (Il., 15.26–30)

v ruce má rýč a hází ven ze strouhy veškerý nános,
 voda se kupředu žene a všechny křemínky na dně
 valem se hrnou i s ní; ta prudce se řine a hrčí
 v místě, kde dostane spád a předstihne kopáče strouhy:
 podobně vzkyplý proud i Achilla dostihl vždýcky,
 ač byl nesmírně silný – jsou zdatnější bozi než lidé.¹⁰⁴

když přirovnává rozvodněnou říčku, jejíž proud dostihne Achilla a snaží se jej utopit, k vodě vedené korytem, která dostihne toho, kdo koryto kope, tj. kdo ji vede. Ten, kdo v rukou drží (řec. ἔχω, držím) rýč a vyhazuje (řec. βάλλω, házím) z koryta nánosy, co se tam drží (opět řec. ἔχω), vede vodu. Voda se pak rychle žene, kudy je vedena, a její proud spláchne, na co přijde. Vedení tu nemá smysl zajetí, svázání, ani držení, ale naopak uvolnění cesty, po níž pak voda sama teče. Vést něco znamená nechat to plynout.

Vést něco nebo někoho k něčemu, ať už někým, nebo ať to on sám nebo to samo nějak vede, je tedy v tomto smyslu vedením něčeho, uvedením do pohybu, ale i tím, jak se tomu samému vede, a necháním plynout.

p. Kráčet

Slovo v logice užívané jako „vyplývání“ a z něj odvozené slovo „důsledek“ nebo „výsledek“ se v řečtině (řec. συμβαίνω) skládá z předpony „s“ (řec. συν) a kořene základového slova kráčím¹⁰⁵ (řec. βαίνω). Kráčení je děláním kroků. Básník např. říká

[76] ... τὴν δὲ νέον κλισίηθεν ἔβαν κήρυκες ἄγοντες
 κούρην Βρισηϊστήν μοι δόσαν υἷες Ἀχαιῶν.

... mně však poslové krále teď právě odvedli z mého
 stanu Brísovu dceru, již Achájeci dali mi darem.¹⁰⁶

104 (Il., 21.257–264)

105 Lat. *accido* nebo *contingo*, ang. *follow* nebo *result*, něm. *treten* nebo *ergehen*.

106 (Il., 1.391–392)

v Achillově naříkání a stěžování si matce, že mu právě vyslanci vrchního velitele odvedli (řec. ἄγω, vedu) dívku, kterou dostal jako válečnou kořist. Vyslanci vykročili ze stanu, odvádějící dívku, ta šla pryč odvedena. Kráčení tu znamená něčí vykročení odněkud dál, ven.

Kráčení se ale netýká jen nohou. Básník např. říká

[77] ὦ πόποι ἦ δὴ παισὶν εἰκότες ἀγοράασθε
νηπιάχοις οἷς οὐ τι μέλει πολεμῆϊα ἔργα.
πῇ δὴ συνθεσῖαι τε καὶ ὄρκια βήσεται ἥμιν;
ἐν πυρὶ δὴ βουλαί τε γενοῖατο μήδεά τ' ἀνδρῶν
σπονδαί τ' ἄκρητοι καὶ δεξιαί, ἧς ἐπέπιθμεν:

Běda, vy řečníte tady jak malé, bláhové děti,
které nedbají dosud nic o slavné válečné činy.
Kampak se podějí smlouvy, kam přísahy, nechat se v ohni
octnou záměry mužů i úrady, oběti rovněž
čistého vína a sliby, k nimž měli jsme důvěru?¹⁰⁷

slovy Nestora podporujícího před shromážděnými bojovníky Odysseovu snahu zjednat pořádek a odvahu k dalšímu boji: vyčítal jim ochotu utéct rychle z války domů. Řečnickou otázkou se jich ptal, kam by přišly jejich smlouvy (řec. συνθεσῖα, smlouva, z řec. τίθημι, dávám), zda v ohni zaniknou (řec. γίνομαι, rodím se) jejich záměry a sliby. Na čem se smluvili, co slíbili, může být překročeno – přijít vniveč. Kráčení tu znamená překračování něčeho daného v něco pokračujícího, anebo v nic.

Krokem se něco zjevuje. Básník např. říká

[78] ὣς εἰπὼν ὄτρυνε πάρος μεμαῖαν Ἀθήνην,
βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων ἀΐξασα.
οἶον δ' ἀστέρα ἦκε Κρόνου πάϊς ἀγκυλομήτεω
ἣ ναύτησι τέρας ἦε στρατῷ εὐρέϊ λαῶν
λαμπρόν: τοῦ δέ τε πολλοὶ ἀπὸ σπινθήρες ἔενται:
τῷ ἔϊκυλ' ἦϊξεν ἐπὶ χθόνα Παλλὰς Ἀθήνη,
κάδ δ' ἔθορ' ἐς μέσσον: θάμβος δ' ἔχεν εἰσορόωντας
Τρῳάς θ' ἱπποδάμους καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοῦς:

107 (Il., 2.337–341)

Řekl, a podnítl ji, ač planula touhou již dříve,
 a hned z olympských výšin se snesla Athéna skokem.
 Jako když meteor sešle syn Krona obmyslného,
 buď jako znamení plavcům neb širému táboru vojska,
 zářící hvězdu - a z ní kol dokola srší dešti jisker -
 podobna takové hvězdě vtom Athéna sletěla na zem,
 snesla se do středu vojsk; děs jímál přihlížející
 Trójaný, zdatné jezdce, i Acháje v důkladné zbroji.¹⁰⁸

v líčení Athénina zákroku ve středu (řec. μέσος) smíšeného zástupu Achájů i Trójanů, kam ji otec poslal znovu rozpoutat boj podnícením zákeřného výstřelu na Meneláa. Vkročila mezi bojovníky se zjevením důvodu k dalšímu boji. Její zjevení v podobě meteoru vyděsilo, ohromilo, bojovníky tak, že je ohromení drželo (řec. ἔχω, držím) v otevřenosti vůči dalšímu kroku. Kráčení je tu zákrokem zjevujícího se.

A že jde o kráčení ve i smyslu rozkročení a obkročení, vidíme např., když básník říká

[79] ἔνθ' Ἀκάμας Πρόμαχον Βοιώτιον οὔτασε δουρὶ
 ἀμφὶ κασιγνήτῳ βεβαώς; ὃ δ' ὕφελκε ποδοῖν.

Akamás k mrtvému bratru si stoupl a probodl kopím
 Promacha boiótského, když bratra chtěl za nohy odvléct.¹⁰⁹

při popisu bitvy, v níž jeden válečník obkročil tělo svého padlého bratra, aby jej bránil. Přikročil k němu, rozkročil se nad ním. Přikročení k něčemu a obkročení toho je krokem v tom, co děláme.

Kráčení je tedy vykročením dál, překračováním v něco pokračujícího, nebo v nic a zákrokem zjevujícího se jako děláním kroků.

108 (Il., 4.73–80)

109 (Il., 14.476–477)

q. Rodit se

Slovo, které v logice bývá jako sloveso na jednu stranu – v souladu s obecnou tradicí – téměř přehlížené a překládané někdy jako „vznikám“, anebo spíše vůbec nepřekládané a mizící za pomocnými slovesy v přechodu k budoucímu času („budu...“, jako např. v „budu nutný“)¹¹⁰, ale na druhou stranu často užívané v podobě podstatného jména „rod“ (lat. *genus*), má smysl „rodím se“ (řec. γίγνομαι). Jako původ, pocházení odněkud, ho užívá i básník, např. když říká

[80] Αἰνείας δ' υἱὸς μὲν ἀμύμονος Ἀγχίσαιο
εὖχεται ἐκγεγάμεν, μήτηρ δέ οἱ ἔστ' Ἀφροδίτη.

Aineias pyšní se zas, že pochází z chrabrého reka,
Anchisa, a jeho matkou je nebeská Afrodíté.¹¹¹

slovy Sthenela, který v bitvě zahlédl významného protivníka. Nejen, že na zahlédnutého muže ukázal jménem, ale i jeho původem, uvedením toho, odkud pochází, odkud je rodem, tj. z jakého je národa, kde, komu a v čem se narodil a vyrostl, co je mu vrozené a co od něj lze přirozeně čekat, jakému rodu přinesou jeho činy čest. Rození se je pocházením z nějakého rodu a jeho rozvíjením.

Rodí se i dění. Básník např. říká

[81] οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ὥχοντο ἰδὲ πρὸ ὁδοῦ ἐγένοντο,
Ἄσωπὸν δ' ἵκοντο βαθύσχοινον λεχεποίην,
ἔνθ' αὖτ' ἀγγελίην ἐπὶ Τυδῆϊ στείλαν Ἀχαιοί.

Když tedy odešli z města a cestou kráčeli dále,
a když k Ásópu přišli (byl rákosí plný a trávy),
vyslali achájsťi vůdci zas Týdea s poselstvím do Théb.¹¹²

110 Když už, tak lat. *facio*, ang. *come about* nebo *render*, něm. [zu] *machen* nebo *zukommen*.

111 (Il., 5.246–247)

112 (Il., 4.382–384)

v Agamemnónově vyprávění o hrdinských činech předchozí generace, jímž popohání Týdeova syna Dioméda k boji: po odchodu z města, jež jim pomoc neposkytlo, podnikli další cestu, zrodilo se další dobrodružství, v němž Týdeus sám vynikl. Rození se je podnikáním něčeho dalšího.

Rození se je vznikáním a zanikáním. Básník např. říká

[82] ... στῆτ' αὐτοῦ, καὶ λαὸν ἐρυκάκετε πρὸ πυλάων
πάντῃ ἐπιοιχόμενοι πρὶν αὖτ' ἐν χερσὶ γυναικῶν
φεύγοντας πεσέειν, δηϊοισι δὲ χάρμα γενέσθαι.

... zarazte tady již ústup a před bránou Trójany zdržte,
ke všem se obraťte řadám, než utíkat začnou a opět
vrhnou se v náruč svých žen, však k radosti nepřátel našich.¹¹³

v Helénově radě Hektorovi, aby zastavil (řec. ἵστημι, stavím) ústup svých bojovníků, než se rozutečou domů k radosti, která by tím vznikla nepřátelům. Radost by jim vznikla, zrodila by se z toho. (Podobně je řeč i o zánikání, např. viz citát [77].)

Rození se tedy znamená pocházení z nějakého rodu a jeho rozvíjení, podnikání něčeho, vznikání a zánikání.

r. Chytat

Slovo v logice užívané pomocně, jako by to ani nebyl odborný výraz, v češtině „zvolím“ nebo „vezmu“, případně „najdu“¹¹⁴, je původně spíše „chytám“ (řec. λαμβάνω). Jako „chytám“ nebo „chopím se“ ho užívá básník, např. když říká

[83] ... ὃ δὲ χερμάδιον λάβῃ χειρὶ
Τυδεΐδης μέγα ἔργον ὃ οὐ δύο γ' ἄνδρες φέροιεν,
οἷοι νῦν βροτοὶ εἰς': ὃ δὲ μιν ῥέα πάλλῃ καὶ οἷος.
τῷ βάλεν Αἰνείας κατ' ἰσχίον ἔνθα τε μηρὸς
ἰσχύϊ ἐνστρέφεται...

113 (Il., 6.80–82)

114 Lat. *sumo*, ang. *find*, něm. *greifen* nebo *aufzeigen*.

... Hned uchopil rukou syn Týdeův balvan
 nesmírně těžký a velký – dva muži by sotva ho nesli,
 jací jsou nyní lidé – syn Týdeův snadno jím mával.
 Do kyčle Ainea zasáh, v to místo, kde stehenní kost se
 otáčí v kyčelním kloubu...¹¹⁵

při popisu boje, v němž Diomédés uchopil kámen a zasáhl (řec. βάλλω, házím) jím Ainea. Byl to těžký kámen, který by dva lidé sotva nesli (řec. φέρω, nesu), ale on jím snadno (plynule, z řec. ῥέω, plynu) mával. Hodil mu ho na kyčelní kloub, tj. na místo, kde se kost otáčí (z řec. στρέφω, obracím). Chytání tu je uchopení něčeho do rukou k nesení, resp. k plynulému pohybu a hození.

Chytání znamená uchvácení kořisti, často ulovení potravy dravcem.¹¹⁶ Básník pak např. říká

[84] ... τῶν οἱ ἔξ ἐγένοντο ἐνὶ μεγάροισι γενέθλη.
 τοὺς μὲν τέσσαρας αὐτὸς ἔχων ἀτίταλλ' ἐπὶ φάτνῃ,
 τὼ δὲ δῦ' Αἰνεία δῶκεν μήστωρε φόβοιο.
 εἰ τοῦτω κε λάβοιμεν, ἀροίμεθα κε κλέος ἐσθλόν.

... z těchto pak hříbátek šest se mu v paláci vylíhlo k chovu.
 Sám si z nich ponechal čtyři a s péčí je u žlabu pěstil,
 Aineiovi dal tyhlety dva, všech nepřátel postrach.
 Jestliže zajmem ten pár, pak získáme nevšední slávu.¹¹⁷

slovy Dioméda dávajícího svému příteli pokyn sebrat, chytit, koně protivníka. Tito výjimeční koně se zrodili k chovu (obojí z řec. γίγνομαι, rodím se) trójskému králi, ten si nechal v držení (řec. ἔχω, držím) čtyři, a dva daroval Aineovi. Pochytáním těchto koní jako válečné kořisti by, podle Dioméda, získali (řec. αἰρέω, беру) slávu. Chytání je uchvácením.

Něco nás uchvátí. Básník např. říká

115 (Il., 5.302–306)

116 Např. mláďat laně lvem, Il. (11.114).

117 (Il., 5.270–273)

[85] αὐτίκ' ἐγὼ πρῶτος κελόμην θεὸν ἰλάσκεσθαι:
 Ἀτρεΐωνα δ' ἔπειτα χόλος λάβεν, αἶψα δ' ἀναστὰς
 ἠπείλησεν μῦθον ὃ δὴ τετελεσμένος ἐστί: ...

Usmířit boha já první jsem radil, však Agamemnona
zmocnil se zběsilý hněv; i zdvihl se rychle a mně pak
 pohrozil urputnou řečí – ta pohružka stala se skutkem...¹¹⁸

v Achillově vyprávění o křivdě, jež se mu stala: po jeho vystoupení v radě zachvátil vrchního velitele hněv, tj. dostal záchvat vzteku, a postavil se (z řec. ἵστημι, stavím) k tomu hroživou řečí, hrozbami, kvůli jejichž splnění (řec. τελέω, konám) teď Achilles naříká. Hněv Agamemnóna uchvátil, resp. zachvátil. Necháme-li se takto něčím uchvátit, chytit, stavíme se pak podle toho k dalšímu, a podle toho se pak další odvíjí (viz o kus dál navazující citát [76]: kráčet a vést).

Chytání je i zachycením tonoucího. Básník např. říká

[86] ὦς φάτο, τῷ δὲ μάλ' ὤκα Ποσειδάων καὶ Ἀθήνη
 στήτην ἐγγὺς ἰόντε, δέμας δ' ἄνδρεσσιν ἔϊκτην,
 χεὶρὶ δὲ χεῖρα λαβόντες ἐπιστώσαντ' ἐπέεσσι.
 τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε Ποσειδάων ἐνοσίχθων: ...

Pravil, a vzápětí Pallas i Poseidón docela blízko
 stanuli u Achilla, však v podobě smrtelných mužů,
 rukou ho za ruku vzali a slovy ho povzbuzovali.
 Poseidón chvějící zemí naň první začínal mluvit...¹¹⁹

o dvou bozích, kteří přišli na Achillovo volání na pomoc: povzbudili a zachránili ho z proudu říčky, která se ho snažila utopit. Po tom, co topící se Achilles prohlásil (řec. φημί, hlásám, zjevují), se k němu postavili (opět řec. ἵστημι, stavím) a chytli ho za ruce. Chytání je i podáváním ruky, zachycením.

Chytání je tedy chopením se něčeho, uchvácením něčeho nebo uchvácením něčím, zachycením.

118 (Il., 1.386–388)

119 (Il., 21.284–287)

s. Obracet

Slovo v logice užívané jako „obrat“ (řec. ἀντιστροφή), resp. „konverze“, se v řečtině skládá z předpony „proti“ (řec. ἀντί) a z kořene základového slova „obracím“¹²⁰ (řec. στρέφω). Jde někdy o obrat pořadí nebo směru, ale především jde o obrat smyslu. Básník např. říká

[87] ... ὥς φάτο, Τυδείδης δὲ διάνδιχα μερμήριξεν
ἵππους τε στρέψαι καὶ ἐναντίβιον μαχέσασθαι.

... Pravil a Týdeův syn v té chvíli se v rozpacích octl,
má-li snad obrátit koně a pustit se v urputný zápas.¹²¹

o Diomedovi, jenž utíkáje z boje, váhá, zda se po provokující hlášce (řec. φημί, hlásám, zjevují) Hektora nemá kvůli cti přeci jen obrátit a vrátit k boji. Obrat směru pohybu koní by byl obratem smyslu pohybu: z útěku před někým by byl útok na někoho. Obracením se k něčemu se mění i to, kdo pohyb vede. Obracením se mění, kdo začíná, a tak se smysl obrací.

Obracení se je otáčením. Básník např. říká

[88] ὅς δέ κε κέρδεα εἰδῆ ἐλαύνων ἥσσονας ἵππους,
αἰεὶ τέρμ' ὀρόων στρέφει ἐγγύθεν, οὐδέ ἐ λήθει
ὅππως τὸ πρῶτον τανύσῃ βοέοισιν ἱμάσιν,
ἀλλ' ἔχει ἀσφαλέως καὶ τὸν προὔχοντα δοκεύει.

Kdo si však poradit umí, byť poháněl špatnější koně,
stále je otáčí zblízka a dívá se k cíli a z myslí
nepouští směr, ježž zprvu jim napjatým řemením určil,
bezpečně řídí je k cíli a na jezdce před sebou hledí.¹²²

v Nestorově radě synovi před závodem spřežení: nemá se starat jen o svůj vůz a pak zmateně vyjíždět ze zatáček, ale má koně zatáčet s ohledem (řec. ὀράω, hledím) na cíl (tady je řec. τέρμα, cíl, hranice) a nezapomínat na to,

120 Lat. *converto*, ang. *convert*, něm. *umkehren*.

121 (Il., 8.167–168)

122 (Il., 23.322–325)

kam je předtím napnutým (řec. τείνω, pne) řemenem hnál, a tak se bezpečně držet (řec. ἔχω, držím) těch, kdo se drží před ním. Obracení je otáčením s pohledem na to, kam zatačka vede.

Obracení se je ale někdy marné. Básník např. říká

[89] ... αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς
κλαῖε φίλου ἐτάρου μεμνημένος, οὐδέ μιν ὕπνος
ἦρει πανδαμάτωρ, ἀλλ' ἐστρέφετ' ἔνθα καὶ ἔνθα
Πατρόκλου ποθέων ἀνδροτῆγτά τε καὶ μένος ἦϋ...

... Však Achilleus v mysli
stále měl milého druha a naříkal. Spánek ho míjel,
krotitel tvorů všech. Sem tam se otáčel v lůžku,
po Patrokově síle a po jeho svěžesti toužil: ...¹²³

ve vyprávění o nešťastném Achillovi, který po smrti přítele několik nocí nemohl usnout a otáčel se, obracel se z jednoho boku na druhý. Obracením se hledal, jak usnout, ale spánek nikde nezabral. Obracením hledáme, i když někdy nenajdeme, jak něco vede k něčemu dalšímu.

Obracení je tedy obracením smyslu, otáčením s ohledem na vedení a hledáním toho, jak něco vede dál.

t. Držet

Slovo v logice užívané jako „figura“, resp. „schéma“¹²⁴ (řec. σχῆμα) a ve školní češtině obecně „vzoreček“, vyrůstá z kořene základového slova „mám“ nebo „držím“ (řec. ἔχω), a má smysl držení se. Držíme něco v ruce. Básník např. říká

[90] ... ὃ γὰρ ἦλθε θοὰς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν
λυσόμενός τε θύγατρα φέρων τ' ἀπερείσι' ἄποινα,
στέμματα ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος

123 (Il., 24.3–6)

124 Lat. *figura*, ang. *figure*, něm. *Form* nebo *Figur*.

χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ, καὶ λίσσεται πάντας Ἀχαιούς,
Ἀτρεΐδᾳ δὲ μάλιστα δύο, κοσμήτορε λαῶν:

... Přišel

s nesmírným výkupným kněz ten až k rychlým achájským lodím,
aby si vykoupil dceru; i Foiba, Přesného střelce,
vínek na zlatém žezle měl v ruce a horoucně prosil
všechny achájské muže a především oba dva syny
Átreovy – byl jeden i druhý vůdcem svých mužstev.¹²⁵

když na úvod vypráví o příchodu Apolónova kněze, jenž prosil o propuštění své dcery, drže v ruce žezlo jako odznak svého úřadu. Žezlo držené v ruce značilo držené postavení, drženou roli ve vztahu ke zdraví, což se následně – po odmítnutí jeho prosby – ukázalo být nepominutelné, když tábor zasáhla nemoc. To, co držíme v rukou, užíváme a jako v rukou držené ukazujeme.

Držení přitom znamená i zdržení se něčeho. Básník např. říká

[91] τετρήχει δ' ἀγορή, ὑπὸ δὲ στεναχίζετο γαῖα
λαῶν ἰζόντων, ὄμαδος δ' ἦν· ἐννέα δέ σφεας
κήρυκες βοόωντες ἐρήτυον, εἴ ποτ' αὖτις
σχοιάτ', ἀκούσειαν δὲ διοτρεφέων βασιλῆων.

Sněm se neklidně bouřil a vespod sténala země,
válečný lid jak sedal; byl hluk – i tišilo křikem
devět hlásných ten lomoz, ať konečně přestanou hlučet
a ať vyslechnou řeč svých králů živených Diem.¹²⁶

o scházejícím se sněmu, v němž si všichni neklidně povídali. Hlásní je křikem tišili, aby se zdrželi dalšího hlučení, tj. aby už zadrželi to další, co by ještě někomu pověděli. Bez tohoto zdržení se by si neposlechli, nevyslechli by (řeč. ἀκούω, slyším), co jim velitelé chtěli sdělit a proč sněm svolali. Držení se je i zdržení něčeho v očekávání.

Držíme se cesty. Básník např. říká

125 (Il., 1.12–16)

126 (Il., 2.95–98)

[92] νῶϊν δ' ὥδ' ἐπ' ἀριστερ' ἔχε στρατοῦ, ὄφρα τάχιστα
εἶδομεν ἢ ἐ τῷ εὖχος ὀρέζομεν, ἢ ἐ τις ἡμῖν.
ὥς φάτο, Μηριόνης δὲ θοῶ ἀτάλαντος Ἄρηϊ
ἦρχ' ἴμεν, ὄφρ' ἀφίκοντο κατὰ στρατὸν ἧ μιν ἀνώγει...

Tak nás ved táborem vlevo, ať zvíme co nejdříve, zdali
jinému získáme slávu či jiný ji připraví pro nás.
Řekl, a Mérionés, rek rychlý jak Arés, šel první,
ať pak táborem přišli v to místo, kam přítel mu kázal...¹²⁷

v pokynu jednomu z válečníků, aby se uprostřed bitvy probíhající v táboře
držel vlevo a šel jako první (řec. ἄρχω, začínám). Držení se jedné strany
tábora je držením se průchodu, zamýšlené cesty.

K tomu patří i držení se nějak. Básník např. říká

[93] ἀλλ' ἔχεο κρατερῶς, ὄτρυνε δὲ λαὸν ἅπαντα.

Proto se statečně drž a povzbud' i veškeré mužstvo!¹²⁸

poslední větou v bitvě umírajícího Sarpédóna, vyzývajícího přítele k odvaze:
ať se statečně drží, ať vydrží silný. Držet se silný znamená držet se sám sebe.

Držení je tedy držením něčeho, zdržováním se něčeho, držením se prů-
chodu a držením sama sebe.

u. Házet

Slovo v logice užívané jako „otázka“, „problém“¹²⁹ (řec. πρόβλημα), někdy
spíše v podobě „kvestie“ (z lat. *quaestio*), se skládá z předpony „před“ (řec.
πρό) a kořene základového slova „házím“ (řec. βάλλω). Otázka je něčím
předhozeným myslí. Básník např. říká

127 (Il., 13.326–329)

128 (Il., 16.501)

129 Lat. *problema*, ang. *thesis* nebo *conclusion*, něm. *Aufgabe*.

[94] ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσι:
χερσὶ μὲν οὗ τοι ἔγωγε μαχήσομαι εἵνεκα κούρης...

Jiného cos ti však řeknu, ty přemítej o tom v své mysli!
Nebudu kvůli dívce já osobně bojovat s tebou...¹³⁰

slovy Achilla v hádce s Agamemnonem: o tom, co mu řekne (řec. ἐρέω, říkám), má přemítat ve své mysli, resp. doslovně to má předhodit svému srdci. Jde o výhrůžku, že v této věci, o níž má vrchní velitel přemítat, ještě ustoupí, ale příště by už bojoval. Předhazování něčeho svému srdci je metáním toho před sebe¹³¹, abychom se s tím sladili a nějak se k tomu postavili.

Hodit něco znamená i někoho uhodit, zasáhnout. Básník např. říká

[95] Τυδείδῃ δ' ἐπόρουσε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη:
εὗρε δὲ τόν γε ἀνακτα παρ' ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν
ἔλκος ἀναψύχοντα τό μιν βάλε Πάνδαρος ἰφῶ.

Athéna jiskřivých očí pak spěchala k Diomédovi.
Zastihla tohoto vládce, když u svého vozu a koní
chladil si palčivou ránu, kde Pandaros zasáh ho šípem...¹³²

v líčení toho, jak Athéna přišla v bitvě povzbudit raněného Dioméda, ošetřujícího se po zásahu šípem. Šípem byl zasažen, uhozen. V dočasném stažení se z boje se zasažen rozumně sbíral k dalšímu činu – aby pak podnikl vítězný nájezd, jímž rozhodnul a ukončil bitvu. Zasažení tu nebylo jen potíží, kterou bylo třeba překonat, ale i východiskem k rozmyšlení dalšího postupu. K házení patří zasažení toho, komu bylo něco předhozeno, tím, co bylo házeno.

Nedohodíme ale všichni stejně daleko. Básník např. říká

[96] ὦ Ἀχιλεῦ Πηληϊὸς υἱὲ μέγα φέρτατ' Ἀχαιῶν,
κρείσσων εἰς ἐμέθεν καὶ φέρτερος οὐκ ὀλίγον περ

130 (Il., 1.297–298 a stejně na mnoha dalších místech)

131 Tady bychom snad mohli hledat původ dalšího logického slova „předmět“, resp. „objekt“, (lat. *obiectum*).

132 (Il., 5.793–795)

ἔγχει, ἐγὼ δέ κε σεῖο νοήματί γε προβαλοίμην
 πολλόν, ἐπεὶ πρότερος γενόμεν καὶ πλείονα οἶδα.
 τῷ τοι ἐπιτλήτω κραδίη μύθοισιν ἐμοῖσιν...

Achille, Péleův synu, ty z Achájců nejjudatnější,
 silnější jsi než já, jsi o mnoho zdatnější kopím,
 já zas důmyslem svým bych o mnoho předstihl tebe,
 vždyť jsem se narodil dřív a také mám znalostí více;
 proto ať vydrží dál tvé srdce mi naslouchat: ...¹³³

v Odysseově projevu k Achillovi, v němž nabízí nejzdatnějšímu válečníkovi přijatelné srovnání: jako on je silnější než Odysseus s kopím, tj. ve vrhání kopí, v házení kopí, a dobře to ví, tak by ale naopak mohl přijmout návrh toho, kdo je lepší v navrhování myšlenek (řec. νόημα). Odysseus podle svých slov předstihne Achilla ve vymýšlení, v tom dohodí dál. Narodil se (řec. γίγνομαι, rodím se) dříve a víc toho ví. Při házení se lišíme v tom, kam kdo dohodíme.

Házení je tedy v tomto smyslu metáním, zasahováním a navrhováním.

v. Nořit se

Jedno ze slov užívaných v logice jako „možný“ (řec. δυνατός) a ve svém opaku jako „nemožný“¹³⁴ (řec. ἀδύνατος), a to především u „nepřímého důkazu“ (tj. jakoby „důkazu z nemožnosti“, lat. *reductio ad impossibile*), pochází ze základového slova „zvládám“, „mohu“ (řec. δύναμαι). Takto překládané jej najdeme i u básníka, např. když říká

[97] ... οὐδ' ἄρ' ἔτ' ἄλλα δυνήσατο τεύχεα καλὰ
 ὤμοιιν ἀφελέσθαι: ἐπείγετο γὰρ βελέεσσι.

... Nemohl však krom toho mu z ramenou sejmut
 překrásnou zbroj, neb záplavou střel byl odevšad tísněn.¹³⁵

133 (Il., 19.216–220)

134 Lat. *impossibilis*, ang. *impossible*, něm. *unmöglich* nebo [důkaz z] *Gegenannahme*.

135 (Il., 5.621–622)

při popisu potíží silného válečníka Aianta, jenž sice zabil protivníka, ale nemohl mu už sebrat (z řec. αἰρέω, беру) zbroj, protože byl pod tlakem střel (z řec. βάλλω, házím). Nemohl to udělat, protože mu v tom vnější potíže bránily. Možnost tu je vyloučena tím, co něčemu brání.

Možné je jen to, co vydrží těžkosti. Básník např. říká

[98] οὐ γὰρ ἀνὴρ πρόπαν ἤμαρ ἐς ἥελιον καταδύντα
 ἄκμηνος σίτοιο δυνήσεται ἄντα μάχεσθαι:
 εἴ περ γὰρ θυμῷ γε μενοινάα πολέμιζεν,
 ἀλλὰ τε λάθρη γυῖα βαρύνεται, ἥδ' ἐκίχάνει
 δίψα τε καὶ λιμός, βλάβεται δέ τε γούνατ' ἰόντι.

Vždyť přece po celý den až k samému západu slunce
nemůže tváří v tvář muž jediný bojovat lačný,
 neboť i kdyby v srdci byl jakkoli dychtivý boje,
 náhle mu ochabnou údy a najednou začne ho trápit
 žízeň a hlad a nohy mu při chůzi klesají tíhou.¹³⁶

v promluvě Odysseově, radícího před bojem dát vojákům najíst a napít, aby mohli bojovat (z řec. πᾶς, všechen [čas boje]) až do západu (z řec. δύω, nořím se) slunce. Válečníci by neprošli bojem v průběhu dne, trápil, resp. nesnesitelně tížil, by je hlad a žízeň. Vysílení by je brzdilo, znemožnilo by jim bojovat. Možnost tu je vyloučena tím, co tíží.

Co ale můžeme udělat, je na nás. Básník např. říká

[99] ἀλλ' ὅσσον μὲν ἐγὼ δύναμαι χερσίν τε ποσίν τε
 καὶ σθένει, οὗ μ' ἔτι φημὶ μεθησέμεν οὐδ' ἡβαιόν,
 ἀλλὰ μάλα στιχὸς εἶμι διαμπερές, οὐδέ τιν' οἶω
 Τρώων χαιρήσειν, ὅς τις σχεδὸν ἔγχεος ἔλθῃ.

Co ale rukama zmožu a nohama, jakož i silou,
 nic z toho neopomenou, jak doufám, ani dost málo,
 veskrze prorazím řady a myslím, že z Trójanů nikdo
 nebude prožívat radost, kdo přijde mi na dosah kopí.¹³⁷

136 (Il., 19.162–166)

137 (Il., 20.360–363)

slovy Achilla, slibujícího svým bojovníkům před útokem, že sám prorazí nepřátelské řady, jak jen bude moci, ale další boj už bude na nich, sám proti vojsku nestačí. Prohlašuje (řec. φημί, hlásám, zjevují), že nic, co by mohl zvládnout, si nenechá utéct. Udělá všechno, co je na něm. Že něco udělat může, znamená, že je to na něm.

Moci něco „udělat“ je tedy spojené s tím, že v tom nic nebrání, nic při tom nesnesitelně netíží a „udělání“ toho je na nás. Ale jaký je samotný kořen toho slova? O „udělání“ tu totiž řeč doslova není. Ve slově „mohu“ zkusme slyšet slovo „nořím“ (řec. δύνω)¹³⁸ a to ještě v básni sledujme.

Kromě toho, že slunce se noří za obzor (viz výše, citace [98]), je vnoření se, zanoření se únikem. Básník např. říká

[100] ὥς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνροσος ἀπέστη
οὔρεος ἐν βήσσης, ὑπὸ τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
ἃψ δ' ἀνεχώρησεν, ὥχρος τέ μιν εἶλε παρειάς,
ὥς αὖτις καθ' ὅμιλον ἔδω Τρώων ἀγερῶχων
δείσας Ἀτρείος υἱὸν Ἀλέξανδρος θεοειδής.

Jako když spatří kdo hada a uskočí, jak sebou trhne,
v lesních úvalech horských a nohy se zachvějí pod ním,
rázem se otočí nazpět a bledost mu pokryje líce,
takto se uchýlil též zpět v zástup Trójanů hrdých
Paris podobný bohům, jak Meneláa se zděsil.¹³⁹

o Paridovi, který dostal strach, když uviděl Meneláa, a upláchl do zástupu Trojanů. Jeho nohy chytil (řec. λαμβάνω, chytám) třas a bledost mu pokryla (asi z řec. εἶλω, svírám) tvář, on se vnořil do zástupu a v něm se skryl. Vnořit se znamená uchýlit se někam, uniknout tam.

Noření se je však i přítomností. Básník např. říká

[101] ... οἷος δ' ἐκ νεφέων ἀναφαίνεται οὐλιος ἀστὴρ
παμφαίνων, τὸτ' δ' αὖτις ἔδω νέφεα σκιάοντα,
ὥς Ἐκτωρ ὅτε μὲν τε μετὰ πρώτοισι φάνεσκεν,

138 Viz A. BAILLY, *Dictionnaire grec français*, Paris: Hachette, 2000.

139 (Il., 3.33–37)

ἄλλοτε δ' ἐν πυμάτοισι κελεύων: πᾶς δ' ἄρα χαλκῷ
λάμφ' ὥς τε στεροπῇ πατὴρ Διὸς αἰγιόχοιο.

Jako když neblahá hvězda se objeví z mraků a kolem
září, ale pak znovu se ponoří ve stinné mračno,
takto se zjevoval Hektór hned ve předních řadách a hned zas
posledním oddílům velel a leskem kovu tam celý
zářil jak Diův blesk, ježž vrhá ten oblačný otec.¹⁴⁰

v líčení Hektorova velení (řec. κελεύω, řídím) zástupu válečníků jsoucích
do boje. V zástupu se nořil i opět zjevoval (řec. φαίνω, jeví), zanořoval
se i vynořoval se jako hvězda za mraky. V pohybu válečníků by přítomný
a byl jeho počátkem, tj. velitelem. Nořit se tu znamená být někde přítomný
a odtamtud řídit pohyb.

Ponoření se do něčeho je dáním se do toho. Básník např. říká

[102] ἡμεῖς δὲ φραζώμεθ' ὅπως ἔσται τάδε ἔργα
εἴ τι νόος ῥέξει: πόλεμον δ' οὐκ ἄμμε κελεύω
δύμεναι: οὐ γάρ πως βεβλημένον ἐστὶ μάχεσθαι.

My se však poradme teď, jak dále si počínat máme,
jestli co rozvaha zmůže; však vrhnout se do bitvy, to vám
neradím – nemůže přece muž zraněný bojovat dále.¹⁴¹

slovy Nestora, který při ústupu v prohrávané bitvě radí (resp. velí, opět řec.
κελεύω, řídím) nepouštět se dále do boje, protože zranění (z řec. βάλλω,
házím) nebudou bojovat. Pustit se do boje, dát se do boje, by tu bylo po-
nořením se do něj, a to by v této chvíli nepřineslo nic dobrého. Ponoření se
je dáním se, vstoupením, do něčeho.

Moci tedy znamená, že nám nic nebrání se nořit, nic nás při tom ne-
nesitelně netíží a ponoření se je na nás ve smyslu uniknutí někam, řídící
přítomnosti tam i dání se, vcházení tam.

140 (Il., 11.62–66)

141 (Il., 14.61–63)

w. Přijímat

Další ze slov užívaných v logice jako „mohu“ (tentokrát ale řec. ἐνδέχομαι), z něhož je „možný“¹⁴² jako druhá „modalita“ k „nutný“, se v řečtině skládá z předpony „v“ nebo „při“ (řec. ἐν) a kořene základového slova „jmu“ (řec. δέχομαι), resp. přijímám. Přijímání je převzetím.¹⁴³ Básník např. říká

[103] ὥς φάτο, μείδησεν δὲ θεὰ λευκώλενος Ἥρη,
μειδήσασα δὲ παῖδός ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον:

Pravil, a běloloktá se usmála bohyně Héra,
s úsměvem do ruky vzala ten pohár od svého syna.¹⁴⁴

v popisu radostné hostiny bohů (na konci první knihy), již Héra přijetím poháru od Hefaista zahajuje a v níž tím přijímá účast. Přijetí nabízeného poháru je převzetím úlohy v obnoveném řádu. Přijetí je přijetím účasti.

Přijímání je ale i vyčkáváním. Básník např. říká

[104] Πάτροκλος δὲ οἱ οἶος ἐναντίας ἦστο σιωπῇ,
δέγμενος Αἰακίδην ὁπότε λήξειεν ἀείδων...

Patroklos jediný jen mu naproti seděl a mlčel,
čekal, až Achilleus skončí svou píseň...¹⁴⁵

o Patrokově tichém vyčkávání, až přítel uzavře svou písničku. Zatímco se Achilles zpěvem utěšuje a uklidňuje, jeho přítel mu naslouchá. Čekání tu je přijímajícím nasloucháním.

Co je přijímané, vítáme. Básník např. říká

142 Lat. *contingo*, ang. *possible*, něm. z *können* nebo *Statthaft*.

143 Nenašel jsem ve slovnících nic, co by připouštělo příbuznost s řec. ἔχω, držím. Ale jako přijímání do držení to smysl má. Snad by tohle pomohlo i při promýšlení „logické možnosti“, viz např. R. MASON, *Before logic*, Albany: State University of New York Press, 2000.

144 (Il., 1.595–596)

145 (Il., 9.190–191)

[105] ... μετὰ δέ σφι ποδώκης εἶπετ' Ἀχιλλεύς
 δάκρυα θερμὰ χέων, ἐπεὶ εἶσιδε πιστὸν ἐταῖρον
 κείμενον ἐν φέρετρῳ δεδαϊγμένον ὅξεί χαλκῷ,
 τὸν ῥ' ἦτοι μὲν ἔπεμπε σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν
 ἐς πόλεμον, οὐδ' αὖτις ἐδέξατο νοστήσαντα.

... v průvodu s nimi šel zároveň Achilleus rychlý.
 Proléval horké slzy, jak uviděl věrného druha
 na nosítkách tak ležet, když ostrým kopím byl zabit.
 Vždyť ho nedávno poslal sám do boje s koňmi a s vozem,
 avšak nemohl ho již přivítat, až by se vrátil.¹⁴⁶

když líčí Achillův příchod k ležícímu (řec. κείμαι, ležím) tělu mrtvého přítele. Sám ho poslal do boje, rozloučil se s ním, ale už ho nepřivítá zpátky. Přivítat ho by znamenalo obejmout jej, přijmout jej zpátky z boje. Přijímání je přivítání.

Přijímání je tedy přijímáním účasti, vyčkávajícím nasloucháním a přivítáním.

146 (Il., 18.234–238)

4. Slovník

S využitím těchto slov z básnické řeči zkusme číst odborné výrazy takto:

„dokazuji“	... řec. ἀποδείκνυμι... z řec. δείκνυμι, ukazuji	ukazuji, vykazují
„vím, poznávám“	... řec. ἐπίσταμαι... z ἵστημι, stavím (se)	stavím se
„předpoklad“	... řec. πρότασις... z τείνω, pnu, napínám	dopředu napínám
„termín“	... řec. ὄρος... snad z ὄραω, hledím, zohledňuji	ohled
„sylogismus“	... řec. συλλογισμός... z λέγω, čítám	výčet
„dokonalý“	... řec. τέλειος... z τελέω, konám	dokonalý, dokončený
„celek“	... řec. ὅλος... snad z εἴλω, svírám, bráním	obor
„část“	... řec. μέρος... z μείρομαι... udílím, soudím, podílím	podíl
„náležím“	... řec. ὑπάρχω... z ἄρχω... začínám	následuji (po začátku)
„kladný/záporný“	... řec. καταφατικός/ ἀποφατικός... z φημί, hlásám... snad z φαίνω, jevím	vyhlašující

„rozbor, analýza“	... řec. ἀνάλυσις... z λύω, pouštím, uvolňuji	uvolnění
„potřebuji“	... řec. προσδέω... z δέω, vážu	vážu
„danost, teze“	... řec. τίθημι, dávám	dávám
„subjekt“	... řec. ὑπόκειμαι... z κεῖμαι, ležím	(vespod) ležící
„redukce, nutné“	... řec. ἀνάγκη... snad z ἀνάγω... z ἄγω, vedu	vyvedené
„vyplynám, výsledek“	... řec. συμβαίνω... z βαίνω, kráčím	vycházím
„vznikám“	... řec. γίγνομαι... rodím se	rodím se
„zvolím, vezmu“	... řec. λαμβάνω, chytám, uchopuji	uchopuji
„konverze“	... řec. ἀντιστρέφω... z στρέφω, obracím	obrat
„figura“	... řec. σχῆμα... z ἔχω, držím	držení
„problém“	... řec. πρόβλημα... z βάλλω, házím	předhozené
„možné“	... řec. δύναμαι... z δύνω, nořím (se), vcházím	průchodné
„možné“	... řec. ἐνδέχομαι... z δέχομαι, přijímám	přijatelné

5. Postup prvních kapitol

Nejprve v první kapitole autor uvádí zkoumání, do něhož se pouštíme:

(1) Πρῶτον εἰπεῖν περὶ τί καὶ τίνας ἐστὶν ἡ σκέψις, ὅτι περὶ ἀπόδειξιν καὶ ἐπιστήμης ἀποδεικτικῆς...

Nejprve je třeba pojednat o tom, čeho se zkoumání týká a čím je to úkol; týká se důkazu a je to úkol dokazovací vědy...¹⁴⁷

a to zkusme chápat tak, že naše zkoumání je zkoumáním výkazu (řec. ἀπόδειξις)¹⁴⁸, tj. zkoumáním ukazování něčeho navenek, vykazování. Je to zkoumání vykazujícího postoje (řec. ἐπιστήμη)¹⁴⁹, tedy toho, jaký postoj zaujímáme ve vykazování k vykazovanému a k vykazování samému.

A na začátku uvádí i hlavní slova, jež v tomto zkoumání budeme užívat. Nejprve uvádí předepnutí:

(2) Πρότασις μὲν οὖν ἐστὶ λόγος καταφατικός ἢ ἀποφατικός
τινος κατὰ τινος· οὗτος δὲ ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει ἢ ἀδιόριστος...

Premisa je výrok, který něco o něčem tvrdí nebo popírá. Je obecná nebo částečná nebo neurčitá...¹⁵⁰

147 (AP, 24a10, český překlad cituji, neuvedu-li jinak, dle A. Kříže)

148 Viz kap. 3.a

149 Viz kap. 3.b

150 (AP, 24a16)

a to zkusme chápat tak, že to, co předepneme, resp. budeme dopředu napínat (řec. *πρότασις*)¹⁵¹ ve výčtu, v něm budeme počítat (z řec. *λόγος*, čítání)¹⁵² za vyhlášení něčeho o něčem (z řec. *καταφατικός*, přihlašující, zjevující k...), nebo naopak něčeho od něčeho (z řec. *ἀποφατικός*, odhlašující, zjevující od...)¹⁵³. V tomto dopředu napínaném to budeme vyhlášovat oborově (řec. *καθόλου*)¹⁵⁴, dílem (řec. *μέρει*)¹⁵⁵, anebo v něm toto rozlišení nebude zohledněné.

O tomto rozlišení autor říká, jak ho míní:

(3) λέγω δὲ καθόλου μὲν τὸ παντὶ ἢ μηδενὶ ὑπάρχειν, ἐν μέρει δὲ τὸ τινὶ ἢ μὴ τινὶ ἢ μὴ παντὶ ὑπάρχειν, ἀδιόριστον δὲ τὸ ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν ἄνευ τοῦ καθόλου ἢ κατὰ μέρος...

Obecnou nazývám premisu, která vyjadřuje, že něco náleží každému nebo nenáleží žádnému, částečnou, že něco něčemu náleží nebo nenáleží něčemu anebo ne každému, a neurčitou, že něco náleží nebo nenáleží, ale bez dodatku, zda obecně či částečně...¹⁵⁶

a to zkusme chápat tak, že oborově vyhlášíme, když vyhlášíme, že něco následuje po každém nebo po žádném jako po začátku (řec. *ὑπάρχω*, [následuji] po začátku)¹⁵⁷, a dílem, že něco následuje po nějakém, nebo po nějakém nenásleduje, nebo nenásleduje po každém; a není-li tato oborovost a podílovost rozlišena, vyhlášíme (v tomto smyslu) nerozlišeně.

Dalším uváděným hlavním slovem je ohled:

151 Viz kap. 3.c

152 Viz kap. 3.c

153 Viz kap. 3.j

154 Viz kap. 3.g

155 Viz kap. 3.h

156 (AP, 24a18)

157 Viz kap. 3.i. V češtině jsem nepřišel na žádné vhodné sloveso pro „jsem započatý [čím]“, tak volím „následuji“, což ovšem více odpovídá řec. *ἀκολουθέω*, sleduji (z řec. *κελεύω*, řídím), jež ale ve stejném smyslu najdeme i u autora, např. AP, 26b7: „... Neboť čemu nenáleží [zde řec. *ὑπάρχει*] střední termín, tomu první termín může jak náležet, tak nenáležet [zde řec. *ἀκολουθήσει*]...“

(4) Ὅρον δὲ καλῶ εἰς ὃν διαλύεται ἡ πρότασις, οἷον τό τε κατηγορούμενον καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται...

Termínem nazývám to, v co se premisa rozkládá, tedy to, co se vypovídá, a to, o čem se vypovídá...¹⁵⁸

a to zkusme chápat tak, že ohled (řec. ὅρος)¹⁵⁹ je tím, v co se předepnuté uvolňuje (řec. διαλύω, rozvolňuji, uvolňuji)¹⁶⁰, tj. tím, co v něm o něčem vyhlášíme¹⁶¹, a tím, o čem v něm něco vyhlášíme. V tom, co předepneme, tedy uvolníme to, co v tom zohledňujeme.

Pak autor uvádí výčet:

(5) συλλογισμὸς δὲ ἐστὶ λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι...

Sylogismus je řeč, v níž, je-li něco dáno, nutně něco jiného, různého od toho, co je dáno, vyplývá právě tím, že dané jest...¹⁶²

a to zkusme chápat tak, že výčet (řec. συλλογισμός)¹⁶³ je počítání (řec. λόγος, čítání), v němž něco daného (z řec. τίθημι, dávám)¹⁶⁴ společně vede (z řec. ἀνάγκη, vedení)¹⁶⁵ k tomu, že vychází (řec. συμβαίνω, společně kráčím, scházím se)¹⁶⁶ něco dalšího, jiného, než co tam už leží (řec. κεῖμαι, ležím)¹⁶⁷.

158 (AP, 24b16)

159 Viz kap. 3.d

160 Viz kap. 3.k

161 Beru to, jako by se tu neřikalo nic víc než ve „vyhlásování“; je tam ale jiné slovo, řec. κατηγορέω, které bývá překládáno jako „vypovídám“ nebo „predikuji“ a jež by zasloužilo další pozornost. Pro nás to ale v *Analitikách* důležité nebude.

162 (AP, 24b18)

163 Lépe by asi zněl „součet“, ale ten si příliš spojujeme s čísly (řec. ἀριθμός, viz citát [18]).

164 Viz kap. 3.m

165 Viz kap. 3.o

166 Viz kap. 3.p

167 Viz kap. 3.n

Tento krok je veden tím daným (co tam jako dané leží) v tom, co ve výčtu předepínáme, resp. o jakých ohledech jaké ohledy a jak v tom předepnutém vyhlašujeme.

O tom autor říká, co tím míní:

(6) λέγω δὲ τῷ ταῦτα εἶναι τὸ διὰ ταῦτα συμβαίνειν, τὸ δὲ διὰ ταῦτα συμβαίνειν τὸ μηδενὸς ἔξωθεν ὅρου προσδεῖν πρὸς τὸ γενέσθαι τὸ ἀναγκαῖον...

Slovy „tím, že dané jest“ míním, že z něho vyplývá důsledek, a slovy „že z něho vyplývá důsledek“ rozumím, že není potřeba žádného vnějšího termínu k tomu, aby důsledek byl nutný...¹⁶⁸

a to zkusme chápat tak, že vycházení vedené tím daným je vycházení podle toho daného, a tím je míněné, že na žádné další ohledy se zrození (řec. γίγνομαι, rodím se)¹⁶⁹ toho vyvedeného neváže (řec. προσδέω, přivazuji)¹⁷⁰. Jinými slovy: ve výčtu něco předepínáme a v tom předepnutí něco uvolňujeme jako ohledy; podle toho, co a jak v něm vyhlašujeme, se právě na tyto ohledy zrození toho vyvedeného váže, právě ony byly jeho počátkem. Ve výčtu tedy vykazujeme návaznost uvolněných ohledů.

Dalším uváděným hlavním slovem je dokonalost [výčtu]:

(7) τέλειον μὲν οἷν καλῶ συλλογισμόν τὸν μηδενὸς ἄλλου προσδεόμενον παρὰ τὰ εἰλημμένα πρὸς τὸ φανῆναι τὸ ἀναγκαῖον, ἀτελεῖ δὲ τὸν προσδεόμενον ἢ ἐνὸς ἢ πλείονων, ἃ ἔστι μὲν ἀναγκαῖα διὰ τῶν ὑποκειμένων ὅρων, οὐ μὴν εἰληπται διὰ προτάσεων...

Dokonalým sylogismem nazývám takový, který kromě už obsaženého nepotřebuje nic jiného k tomu, aby jeho nutnost byla zjevná, nedokonalým takový, který potřebuje ještě jedno nebo mnohé, co je sice nutné na základě daných termínů, ale v premisách to není obsaženo...¹⁷¹

168 (AP, 24b20 s úpravou; v Křížově překladu je „... že se z něho tvoří důsledek...“)

169 Viz kap. 3.q

170 Viz kap. 3.l

171 (AP, 24b22 s úpravou; v Křížově překladu je „... kromě daných premis... jednu nebo více dalších premis, které sice nutně vyplývají z...“)

a to zkusme chápat tak, že dokonalý (řec. τέλειος, dokonalý, dokončený)¹⁷² pro nás bude takový výčet, v němž se na nic jiného, než jsme v něm uchopili (z řec. λαμβάνω, chytám)¹⁷³, neváže zjevnost (z řec. φαίνω, jevíím)¹⁷⁴ vyvedení. V nedokonalém výčtu je zjevnost vyvedení vázána ještě na něco, k čemu sice vedou předložené (z řec. υπόκειμαι, předkládám) ohledy, ale ještě jsme to v předepnutém neuchopili. Ve vykazování návaznosti uvolněných ohledů tedy usilujeme o zjevnost vyvedení; je-li už vyvedení zjevné, je výkaz dokončený, tj. dokonalý, je-li v něm ale ještě něco svázaného, co jsme zatím v uvolnění neuchopili, a proto vyvedení nevykázali zjevně, je výkaz ještě nedokončený, tj. nedokonalý.

Pak autor uvádí ještě k oborovosti:

(8) τὸ δὲ ἐν ὅλῳ εἶναι ἕτερον ἐτέρῳ καὶ τὸ κατὰ παντὸς κατηγορεῖσθαι θατέρου θάτερον ταῦτόν ἐστιν. λέγομεν δὲ τὸ κατὰ παντὸς κατηγορεῖσθαι ὅταν μηδὲν ἦ λαβεῖν [τοῦ ὑποκειμένου] καθ' οὗ θάτερον οὐ λεχθήσεται· καὶ τὸ κατὰ μηδενὸς ὡσαύτως.

Že jedno je obsaženo v druhém jako v celku a že se druhé vypovídá o každém případě prvního, znamená totéž. Pravíme však, že se něco vypovídá o každém, když nelze najít případ podřazený podmětu, o němž by nebylo možno říci to, co se vypovídá. A stejně je tomu s vypovídáním o žádném.¹⁷⁵

což zkusme chápat tak, že něco je v něčem jiném jako v oboru, když to druhé vyhlašujeme o každém tom prvním (což jsme trochu jinými slovy už řekli dříve), a to takto vyhlašujeme, není-li uchopitelné (řec. λαμβάνω, chytám) nic [z předloženého prvního ohledu], čemu bychom to druhé nepřičetli (řec. λέγω, čítám). Podobně to je s vyhlašováním o žádném: to tedy takto vyhlašujeme, není-li uchopitelné nic [z toho prvního], čemu bychom to druhé přičetli. Oborově tedy vyhlašujeme něco o něčem, nebo něco od něčeho, není-li ve výčtu uchopitelné nic, o čem bychom vyhlásili opak.

V druhé a třetí kapitole autor zkoumá obraty. Nejprve oborového nenásledování:

172 Viz kap. 3.f

173 Viz kap. 3.r

174 Viz kap. 3.j

175 (AP, 24b26)

(9) ... τὴν μὲν ἐν τῷ ὑπάρχειν καθόλου στερητικὴν ἀνάγκη τοῖς ὅροις ἀντιστρέφειν...

... je... nutně možný obrat termínů premisy, která vyjadřuje nálezení a je obecně záporná...¹⁷⁶

a to zkusme chápat tak, že co následuje oborově záporně (tj. vyhlášení, že něco nenásleduje po žádném)¹⁷⁷, vede k převrácení, obrácení (řec. ἀντιστρέφω, převracím)¹⁷⁸ ohledů v daném oborově záporném vyhlášení. Když tedy v tom, co předepínáme, vyhlášíme, že něco [druhý ohled] nenásleduje po žádném [prvním], vede to k vyhlášení, že ani obráceně to [první] nenásleduje po žádném [druhém]. Jinými slovy: není-li uchopitelné nic z toho prvního, čemu bychom to druhé přičetli, není uchopitelné ani nic z toho druhého, čemu bychom přičetli to první.

Kdybychom totiž to první tomu¹⁷⁹ z toho druhého přičetli (tj. kdybychom to uchopili), bylo by to také tím z toho prvního, čemu bychom přičetli to druhé.

Podobně to pak je s obrácením vyhlášení, že něco následuje po každém, jež vede k vyhlášení o obráceném dílčím následování, a s obrácením vyhlášení o dílčím následování. Tady autor odkazuje k už ukázanému obrácení vyhlášení oborového nenásledování.¹⁸⁰

Ale s dílčím nenásledováním to tak není. Autor říká

(10) ... τὴν δὲ στερητικὴν οὐκ ἀναγκαῖον·

... záporná se obrátit nedá...¹⁸¹

176 (AP, 25a5 s úpravou; v Křížově překladu je „... která vyjadřuje skutečnost...“, jde o nálezení, jež „není nutné“)

177 Tady z řec. στερέω, odpírám, upírám.

178 Viz kap. 3.s

179 Toto „to“ (řec. ὅλος) z něčeho bývá překládáno jako „například“.

180 Diskusi o tomto odkazu viz Striker, s. 86–88.

181 (AP, 25a12; míněna záporná „premisa“)

což zkusme chápat tak, že co následuje dílem záporně (tj. vyhlášení, že něco po nějakém nenásleduje), nevede k obrácenému vyhlášení.

Zkoumání obrátů vedeného (řec. ἀναγκαῖος) nebo přijatelného (řec. ἐνδεχόμενος)¹⁸² následování a nenásledování vypadá podobně, jen je podle autora třeba vidět, že

(11) ... ὅτι τὸ ἐνδέχασθαι μηδενὶ ἢ τινὶ μὴ ὑπάρχειν καταφατικὸν ἔχει τὸ σχῆμα...

... výpověď „je možné, že něco nenáleží žádnému nebo nenáleží některému“ má kladný tvar.¹⁸³

a to zkusme chápat tak, že vyhlášíme-li přijatelnost oborového nebo dílčího nenásledování, je to vyhlášení něčeho o něčem, nikoli vyhlášení něčeho od něčeho (tj. není záporné), což by nás mohlo mást.¹⁸⁴ I když záporně vypadá, má držení (řec. σχῆμα)¹⁸⁵ jako vyhlášení něčeho o něčem. Tedy: ohledy se v tom vyhlášení takto drží.

Ve čtvrté kapitole autor zkoumá výčty, v nichž se tři ohledy drží tak, že jeden z nich je uprostřed mezi dvěma krajními; tomuto držení říká první:

Následuje-li v něm střední ohled něco (nižší ohled) oborově a sám je oborově následován, nebo nenásledován něčím (vyšším ohledem), vede to k dokonalému výčtu, tj. k výčtu, v němž je zjevně vyvedené vyhlášení následování, nebo resp. nenásledování vyššího ohledu po nižším. Není-li totiž uchopitelné nic z prvního ohledu, čemu bychom střední ohled nepřičetli, a není-li pak ani uchopitelné nic z tohoto středního ohledu, čemu bychom nepřičetli vyšší ohled, není uchopitelné nic z prvního ohledu, čemu bychom nepřičetli vyšší ohled. A není-li uchopitelné nic z prvního ohledu, čemu bychom střední ohled nepřičetli, ale není-li pak uchopitelné nic z tohoto středního ohledu, čemu bychom vyšší ohled přičetli, není uchopitelné nic z prvního ohledu, čemu bychom přičetli vyšší ohled.

182 Viz kap. 3.w

183 (AP, 25b20; řec. σχῆμα je tu – v souladu s tradicí – přeložené jako „tvar“, přestože pak dál už jako „figura“)

184 Což bylo pro komentátory těžko přijatelné už od Alexandera. Viz ALEXANDER OF APHRODISIAS, *On Aristotle's Prior Analytics 1.1-7*, Ithaca: Cornell University Press, 1991 (překl. J. Barnes a kol.), s. 96–100.

185 Viz kap. 3.t

Podobně to je s prvním držením, v němž střední ohled následuje po něčem (nižším ohledu) dílem a sám je oborově následován, nebo nenásledován něčím (vyšším ohledem).

Ale v jiných případech oborového a dílčího následování a nenásledování v tomto držení nic vedeně nevychází, protože

(12) ... καὶ γὰρ παντὶ καὶ μηδενὶ ἐνδέχεται τὸ πρῶτον τῷ ἐσχάτῳ ὑπάρχειν, ὥστε οὔτε τὸ κατὰ μέρος οὔτε τὸ καθόλου γίνεται ἀναγκαῖον·

... Vyšší totiž stejně může náležet každému nižšímu, jako nenáležet žádnému, takže tu není nutný ani částečný závěr, ani obecný.¹⁸⁶

což zkusme chápat tak, že je přijatelné (řec. ἐνδέχομαι, přijímám), aby vyšší ohled následoval po každém i nenásledoval po žádném nižším ohledu. Něco takového¹⁸⁷ je tedy v těchto případech přijatelné. A je-li přijatelné následování po každém, nevede to předepnuté k nenásledování po nějakém, a tím spíše ani k nenásledování po žádném. Je-li přijatelné nenásledování po žádném, nevede to k následování po nějakém, a tím spíše ani k následování po každém.

Jen v některých případech dílčího nenásledování autor tu přijatelnost ukazuje, jako by šlo o nenásledování ohledně oborovosti a podílovosti nerozlišené. Kdyby totiž bylo dílčí nenásledování provázáno dílčím následováním, z něho by už výčet vedl. Nicméně s dílčím nenásledováním, které chápeme nerozlišeně a tedy tak, že připouští i oborové nenásledování, je i v těchto případech přijatelné všechno.¹⁸⁸

Z tohoto zkoumání je vidět, že

(13) ... ὥς ἐὰν ᾗ συλλογισμὸς ἐν τούτῳ τῷ σχήματι κατὰ μέρος, ὅτι ἀνάγκη τοὺς ὅρους οὕτως ἔχειν ὥς εἴπομεν· ἄλλως γὰρ ἐχόντων οὐδαμῶς γίνεται.

186 (AP, 26a5)

187 V tradici „protipříklad“.

188 Jinak je to pak řečeno ještě v páté kapitole (AP, 27b19).

... je-li v této figuře částečný sylogismus, že se termíny nutně mají k sobě tak, jak jsme uvedli. Mají-li se totiž k sobě navzájem jinak, nikterak nevzniká.¹⁸⁹

což zkusme chápat tak, že je-li v tomto držení výčet, tj. vychází-li vedeně v tomto držení nějaké vyhlášení, vedl k tomu některý z těch případů držení, jež jsme zmínili. Jiné případy tohoto držení výčet nevedly, tj. nic se v nich o nižším ohledu ohledně vyššího nerodí. Prozkoumali jsme totiž všechno, co tu vede a nevede, takže když tu něco vede, je to vedení jedním z těch zmíněných.

Dále je podle autora vidět, že

(14) ... ὅτι πάντες οἱ ἐν αὐτῷ συλλογισμοὶ τέλειοί εἰσι· (πάντες γὰρ ἐπιτελοῦνται διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς ληφθέντων)...

... všechny sylogismy v této figuře jsou dokonalé, neboť všechny se staly dokonalými na základě toho uznaného na počátku.¹⁹⁰

což zkusme chápat tak, že všechny výčty s tímto držením jsou dokonalé, protože se dokončily (řec. ἐπιτελειόω, dokončuji) podle toho, co jsme na jejich začátku uchopili. Zjevnost jejich vyvedení se tedy neváže na nic jiného, než jsme na jejich začátku uchopili; tj. na nic jiného než nižší ohled, z něhož výčet vede až k vyššímu.

A dále, že

(15) ὅτι πάντα τὰ προβλήματα δέικνυται διὰ τούτου τοῦ σχήματος·

... v této figuře se dokazují závěry všeho druhu...¹⁹¹

189 (AP, 26b26; třeba tu ale nejde jen o „částečné“ sylogismy, jak to bývá i do jiných jazyků překládáno a jak to chápal např. už Alexander, viz ALEXANDER OF APHRODISIAS, *On Aristotle's Prior Analytics 1.1-7*, s. 134–136).

190 (AP, 26b28 s úpravou; v Křížově překladu je „... jsou úplné na základě premis uznaných...“)

191 (AP, 26b30)

což zkusme chápat tak, že v tomto držení se vykazují otázky, předhozená vyhlášení, (řec. πρόβλημα)¹⁹² oborového i dílčího následování i nenásledování. Ať nám tedy předhodí, nebo ať si sami předhodíme jakékoli vyhlášení, v tomto držení ho lze nějak vykázat – a ještě jinak řečeno: ve vykazování uvolňujeme ohledy v tom, co předepínáme z jakéhokoli vyhlášení, jež je nám předhozeno, tak aby bylo zjevné, jak z toho uchopeného na začátku vedeně vychází výčet nevázaný už na nic dalšího.¹⁹³

V páté kapitole autor zkoumá výčty, v nichž se tři ohledy drží tak, že střední ohled je po obou krajních; tomuto držení říká druhé:

K výčtu vede¹⁹⁴, je-li v předepnutém jednou oborové následování a jednou oborové nenásledování, a to tak i onak, tj. ať už je následován nižší ohled a nenásledován vyšší, nebo naopak. Obrátíme-li totiž ohledy v jednom předepnutém vyhlášení

(16) ... γεγένηται... τὸ πρῶτον σχῆμα·

... vzniká... první figura.¹⁹⁵

což zkusme chápat tak, že se rodí první držení ohledů. Obratem se rodí vyhlášení, v němž spolu s druhým předepnutým vyhlášením se ohledy drží tak, jak jsme viděli ve zkoumání přechozí kapitoly.

Tento výčet není dokonalý, protože abychom jeho vykázání dokončili, obracíme ohledy. Zjevné vyvedení nevychází z toho, co jsme uchopili na začátku předepnutého, ale až z něčeho po obratu. A i to, co takto vychází podle prvního držení, ještě v jednom z těchto případů obrátíme, aby vyšel ten výčet, co vykazujeme. Výkaz výčtu tu tedy je obracení předepnutého, abychom uchopili, co v něm uchopené není, a pak bylo zjevné vyvedení tohoto výčtu z uchopeného počátku; to se zjevuje tím, že se ve výkazu rodí držení, v němž to zjevně vychází.

192 Viz kap. 3.u

193 To pak autor rozvede v sedmé a třiadvacáté kapitole.

194 O výčtu (řec. συλλογισμός) tu je řeč i jako o tom, k čemu něco vede, tj. „závěru“, nejen jako o celé trojici „dvou předpokladů“ a „závěru“ (viz komentář např. Striker, s. 101). Není ale třeba to chápat tak, že jsou to dva různé významy, z nichž jeden je elipsou toho druhého; zkusme tu to vyhlášení chápat jako výčet.

195 (AP, 27a12)

Vykázat to ale jde i jinak:

(17) ἔστι δὲ δεικνύναι ταῦτα καὶ εἰς τὸ ἀδύνατον ἄγοντας.

To je možno ukázat i nepřímým důkazem.¹⁹⁶

což zkusme chápat tak, že to vykážeme i vyvedením (z řec. ἄγω) z neprůchodnosti (řec. ἀδύνατος, neprůchodný, do čeho se nejde vnořit)¹⁹⁷: kdybychom uchopili něco, co odporuje tomu, co ve výčtu vychází, pak by to spolu s jedním předepnutým vyhlášením zjevně vedlo k něčemu odporujícímu druhému předepnutému vyhlášení. Tedy něco, co odporuje tomu, co ve výčtu vychází, je ve spojení s předepnutým nepřijatelné, tj. ukázalo se to jako neprůchodné. Výkaz výčtu tu tedy je vyvedení něčeho nepřijatelného z uchopení toho, co se tím ukáže být neprůchodné, a tak se zjeví vyvedení našeho výčtu – vede jinam, než kde se to ukázalo být neprůchodné.

Podobně to je s druhým držením, v němž je vyšší ohled oborově následován (středním ohledem) a nižší dílem nenásledován, nebo je-li vyšší ohled oborově nenásledován a nižší dílem následován. V jednom z těchto případů to ale ukazujeme jen vyvedením z neprůchodnosti.

V jiných případech už v tomto držení nic vedeně nevychází, což autor opět ukazuje přijatelností oborového následování i nenásledování vyššího ohledu po nižším. V některých případech i tady, jako by bylo rozlišení oborovosti a podílovosti v předepnutém vyhlášení nezohledněné.

Z tohoto zkoumání je vidět, že drží-li se tu ohledy, jak jsme zmínili při vypočítávání případů, vede to ke zrození výčtu, a je-li tu výčet, vedly k němu ohledy, které se takto drží. Prozkoumali jsme totiž opět všechno, co tu vede a nevede.

Dále je vidět, že

(18) ... πάντες ἀτελεῖς εἰσὶν οἱ ἐν τούτῳ τῷ σχήματι συλλογισμοί (πάντες γὰρ ἐπιτελοῦνται προσλαμβανομένων τινῶν, ἃ ἢ ἐνυπάρχει τοῖς ὅροις ἐξ ἀνάγκης ἢ τίθενται ὡς ὑποθέσεις, οἷον ὅταν διὰ τοῦ ἀδυνάτου δεικνύωμεν)...

196 (AP, 27a14)

197 Viz kap. 3.v

... všechny sylogismy této figury jsou nedokonalé – neboť všechny, aby se staly dokonalými, vyžadují ještě něčeho jiného, co buď je nutně v termínech obsaženo, nebo se klade jako předpoklad, jako když dokazujeme nepřímo...¹⁹⁸

a to zkusme chápat tak, že všechny výčty v tomto držení jsou nedokonalé, protože při dokončování jejich výkazu jsme vždy uchopili něco, co vedeně následuje po nižším ohledu (k čemuž nás dovedl obrat), nebo jsme uchopili něco, jako by to bylo dané (řec. ὑπόθεσις, podklad, dolů dané), a ukázali, že to je neprůchodné. Zjevnost vyvedení tu tedy vždy byla vázána ještě na uchopení něčeho jiného, než jsme uchopili v předepnutém. Ve vykazování jsme s uvolňováním ohledů ještě nějaké vyhlášení otáčeli nebo si nějaké dali jako podklad¹⁹⁹, a až pak uchopili to, z čeho se zjevnost vyvedení ukázala.

A dále, že tu nejsou výčty vyhlašující něco o něčem, ale jen záporné, a to oborově i dílčí.

V šesté kapitole autor zkoumá výčty, v nichž se tři ohledy drží tak, že oba krajní jsou po středním; tomuto držení říká třetí:

Následují-li v něm nižší i vyšší termín po středním oborově, výčet se rodí. To vykazujeme opět obracením ohledů v předepnutém, čímž se rodí první držení, ale

(19) ἔστι δὲ καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου καὶ τῷ ἐκθέσθαι ποιεῖν τὴν ἀπόδειξιν·

Důkaz pro to je možno vést i nepřímo a vynětím.²⁰⁰

a to zkusme chápat tak, že to vykazujeme i z neprůchodnosti (toho, co podle prvního držení odporuje vyvedenému), resp. že výkaz tvoříme²⁰¹ jejím ukazováním. Dalším způsobem vykazování tu ale navíc je vyndávání (z řec. ἐκτίθῃμι, vydávám): uchopíme něco takového ze středního ohledu, o čem je něco oborově vyhlášeno v předepnutém, a bude to tím něčím

198 (AP, 28a4)

199 A v tomto smyslu rozmotávali nebo rozvazovali svázané. Podobně píše J. Fiala o Descartovi: „... vyrovnat, rozmotat to, co bylo zmačkané, zašmodrchané...“ J. FIALA, „Vidět rukama“, *Vesmír*, 81, s. 478, 2002/8.

200 (AP, 28a22)

201 Řec. ποίεω, dělám, tvořím.

z nižšího ohledu, po čem následuje vyšší ohled. Jinými slovy: vyndali jsme něco ze středního ohledu, na čem jsme ukázali vyvedení.²⁰²

Podobně to je se třetím držením i tehdy, když je v předepnutém střední ohled oborově nenásledován vyšším a oborově následován nižším, podílově následován vyšším a oborově následován nižším nebo naopak, podílově nenásledován vyšším a oborově následován nižším (v tomto případě to ale vykazujeme jen z neprůchodnosti nebo vyndáním) nebo oborově následován vyšším a podílově následován nižším.

V ostatních případech ne, což autor ukazuje jako u prvního a druhého držení.

A z tohoto zkoumání je podle autora opět vidět to, co u druhého držení, jen tu nejsou pouze záporné výčty, ale zase tu jsou pouze výčty dílčí.

V sedmé kapitole autor vypočítává, co ještě dalšího vidíme z těchto zkoumání:

V těch případech všech tří držení, v nichž jsme ukázali, že se nerodí výčty ohledně vyššího ohledu o nižším, nevyvodíme sice vůbec nic, je-li v předepnutém obojí vyhláshující²⁰³ nebo obojí záporné, ale je-li záporné jen jedno a je-li k tomu oborové, resp. jak autor říká, uchopíme-li ho oborově, rodí se výčet ohledně nižšího ohledu o vyšším.

Dále ve všech případech, v nichž se rodí výčty z nějakého podílového vyhlášení, rodí se stejně, i když je podílovost nebo oborovost tohoto vyhlášení nerozlišená; doslovněji: dáme-li v předepnutém nerozlišené vyhlášení místo částečného, uděláme, vytvoříme ve všech drženích tentýž výčet.

Jak jsme viděli ve dvou předešlých kapitolách, všechny nedokonalé výčty (výkazy toho, co a jak v nich vedeně vychází) jsme dokončili podle prvního držení, ať už ukázáním vyvedení, anebo z neprůchodnosti, ale navíc:

(20) Ἦστι δὲ καὶ ἀναγαγεῖν πάντας τοὺς συλλογισμοὺς εἰς τοὺς ἐν τῷ πρώτῳ σχήματι καθόλου συλλογισμοὺς.

202 Vykazujeme-li tímto způsobem, ani se – podle komentátorů – nerodilo ve výkazu první držení. K tomu, v chápání „sylogismu“ jako „dedukce“, viz R. SMITH, „Completeness of an Ethetic Syllogistic“, *Notre Dame Journal of Formal Logic*, Volume 24, Number 2, 1983.

203 Tzv. „kladné“.

Je však také možno všechny sylogismy převést na sylogismy s obecným závěrem v první figuře.²⁰⁴

což zkusme chápat tak, že všechny výčty umíme převést (řec. ἀνάγω) na oborové výčty z prvního držení. Všechny v druhém držení totiž ano, a to buď obracením něčeho předepnutého, čímž se první držení zrodí, nebo z neprůchodnosti ukázané pomocí prvního držení; ty z prvního držení, které oborové nejsou, naopak převedeme na druhé držení tím, že ukážeme neprůchodnost opaku toho, co v nich vychází, pomocí druhého držení a z něj je pak převedeme zpátky na oborové výčty prvního držení, jak jsme už zmínili; ty z třetího držení už buď byly vykázaný pomocí oborových výčtů prvního držení, nebo pomocí podílových, ale ty převedeme zase na druhé držení a z něj pak na oborové výčty prvního držení.

Atd. v dalších kapitolách...

204 (AP, 29b1)

6. Příklad

Předhazujeme-li (nebo předhodil-li nám někdo) vyhlášení, že *některé kočky nejedí hrách*, a ukazujeme-li ho jako vycházející z něčeho, vykazujeme ho jako výčet. Napřed v něm napínáme, že

Žádná naše zvířata hrách nejedí, a přitom mezi nimi jsou kočky...

a ukazujeme, že toto předepnuté vede k tomu, že vychází

... takže některé kočky hrách nejedí.

V tom, co předepínáme, uvolňujeme tři ohledy:

nižší... *kočky* (R)

vyšší... *jedí hrách* (P)

střední... *naše zvířata* (S).

a ve výčtu pak vidíme jejich držení se:

Po žádném S nenásleduje P, a přitom po některém S následuje R...

v němž se rodí, že

... po některém R tedy nenásleduje P.

Toto je třetí držení, v němž je střední ohled oborově nenásledován vyšším ohledem (po S oborově nenásleduje P, S vůbec není v P jako v oboru, od všech S odhlašujeme P, popíráme P o všech S... tj. není uchopitelné nic z S, čemu bychom přičetli P) a dílem následován nižším (po S dílem následuje R, tj. S má podíl na R, o některém S vyhlašujeme R... tj. je uchopitelné něco z S, čemu R přičteme), jež vede k tomu, že vychází dílčí nenásledová-

ní nižšího ohledu vyšším (po R dílem nenásleduje P, tj. R má podíl na ne P, o některém R vyhlášíme, že ne P, od některých R odhlášíme P, popíráme ho o některých R... tj. je uchopitelné něco z R, čemu P nepřičteme).

Co to znamená? Máme několik způsobů, jak říci, že

žádná naše zvířata hrách nejedí

resp. že

po žádném S nenásleduje P

a to:

1. to, co zohledňujeme jako *naše zvířata* (S), je oborově nenásledováno tím, co zohledňujeme jako to, že *jedí hrách* (P)
2. *naše zvířata* vůbec nejsou v tom, že *jedí hrách*, jako v oboru
3. od všech *našich zvířat* odhlášíme, že *jedí hrách*
4. o všech *našich zvířatech* popíráme, že *jedí hrách*

všechny jsou ale autorem míněny tak, že

nejsou uchopitelná žádná *naše zvířata*, jimž bychom přičetli, že *jedí hrách*

což je vyhlášení začínající *našimi zvířaty* oborově nenásledovanými tím, že *jedí hrách*. I druhé vyhlášení z toho, co předepínáme, a to, že

mezi nimi jsou kočky

resp. že

po některém S následuje R

tu chápeme jako vyhlášení začínající *našimi zvířaty*, tentokrát následovanými tím, že jsou dílem *kočky*:

1. to, co zohledňujeme jako *naše zvířata* (S), je dílem následováno tím, co zohledňujeme jako *kočky* (R)
2. *naše zvířata* mají podíl na *kočkách*

3. o některých *našich zvířatech* vyhlášíme, že jsou *kočky*

což je autorem míněno tak, že

jsou uchopitelná nějaká *naše zvířata*, jež počítáme za *kočky*

Daná (sami jsme si je dali) předepnutá vyhlášení vedou k tomu, co z nich vychází – vyhlášení, že některé *kočky* se nepodílí na *jedení hrachu*; zrození toho, že *některé kočky nejedí hrách*, se na nic jiného než na *kočky* a *naše zvířata* neváže. Jeho vyvedení ale ještě není zjevné, jeho zjevnost se ještě váže na uchopení něčeho jiného než *našich zvířat* – bude zjevné, až když obrátíme (vykonáme obrat) to, že

jsou uchopitelná nějaká *naše zvířata*, jež počítáme za *kočky*

na to, že

jsou uchopitelné nějaké *kočky*, jež počítáme za *naše zvířata*

protože

těm (nějakým *kočkám* počítaným za *naše zvířata*) pak nepřičteme, že *jedí hrách*

neboť (podle předepnutého)

nejsou uchopitelná žádná *naše zvířata*, jimž bychom přičetli, že *jedí hrách*.

což je už zjevné. Aby bylo naše vyvedení zjevné, obrátili jsme něco z předepnutého a uchopili *kočky*, jež leží vespod, na počátku našeho výčtu. Zrození toho, že *některé kočky nejedí hrách*, se neváže na nic jiného než na *kočky* prostřednictvím toho, že jsou to *naše zvířata*. Výkaz výčtu ve třetím držení se ohledů jsme dokončili obratem, jímž se zrodilo první držení se ohledů (v něm je střední ohled mezi nižším a vyšším: nižší dílem následuje a vyšším je oborově nenásledován).

Vyvedení výčtu bude zjevné, i když ukážeme, že uchopení něčeho odporujícího tomu, co v něm vychází, by spolu s jedním předepnutým vyhlášením vedlo k něčemu odporujícímu druhému předepnutému vyhlášení. Kdybychom uchopili jako dané, že

všechny kočky hrách jedí

resp. že

po každém R následuje P

což by znamenalo:

1. to, co zohledňujeme jako *kočky* (R), je oborově následováno tím, co zohledňujeme jako *jedí hrách* (P)
2. *kočky* jsou v tom, že *jedí hrách*, jako v oboru
3. o všech *kočkách* vyhlášíme, že *jedí hrách*

a dle autora tedy, že

nejsou uchopitelné žádné *kočky*, jimž bychom nepřičetli, že *jedí hrách*.

vedlo by to spolu s tím (předepnutým vyhlášením), že

jsou uchopitelná nějaká *naše zvířata*, jež počítáme za *kočky*

(podle prvního držení se ohledů) k tomu, že

jsou uchopitelná nějaká *naše zvířata*, jimž bychom přičetli, že *jedí hrách*

což ale odporuje tomu (druhému předepnutému vyhlášení), že

nejsou uchopitelná žádná *naše zvířata*, jimž bychom přičetli, že *jedí hrách*.

Protože by to, co bychom tu uchopili jako dané, vedlo spolu s tím, co jsme jako dané předem napnuli, k něčemu nepřijatelnému, je to neprůchodné a výčet vede jinam – z předepnutého tedy vychází, že

...jsou uchopitelné nějaké *kočky*, jimž bychom nepřičetli, že *jedí hrách*.

Vyvedení výčtu bude také zjevné, i když vyndáme a uchopíme nějakou kočku z našich zvířat (nějaká podle předepnutého uchopitelná je), dejme tomu *Černého kocoura*. Protože

Černý kocour je kočka...

a (jako *naše zvíře* podle předepnutého)

... není hrách...

tak zjevně

... některé kočky (přinejmenším ten Černý kocour) hrách nejedí.

V prvním zmíněném výkazu výčtu se zrodilo první držení se ohledů, v němž vycházelo dílčí nenásledování. Tento výkaz ale ještě převedeme na takový, v němž předhozené vyvedeme podle prvního držení se ohledů, v němž vychází oborové nenásledování. V rámci našeho zkoumání totiž vidíme, že všechny výkazy umíme převést (resp. umíme se k nim postavit a převést je) tak, že se v nich rodí oborové první držení:

Protože (podle předepnutého)

jsou uchopitelná nějaká *naše zvířata*, jež počítáme za *kočky*

což obrátíme na

jsou uchopitelné nějaké *kočky*, jež počítáme za *naše zvířata*

a (podle předepnutého)

nejsou uchopitelná žádná *naše zvířata*, jimž bychom přičetli, že *jedí hrách*

je neprůchodné, aby

nebyly uchopitelné žádné *kočky*, jimž bychom nepřičetli, že *jedí hrách*

protože (obrácením předepnutého)

není uchopitelné nic, co *jí hrách*, čemu bychom přičetli, že je *naše zvíře*

a tedy by (podle prvního držení se ohledů, v němž se rodí oborové nenásledování)

nebyla uchopitelná žádná *kočka*, již bychom přičetli, že je *naše zvíře*

což je ale nepřijatelné. Výčet tedy vede jinam, a vychází, že

jsou uchopitelné nějaké *kočky*, jimž nepřičteme, že *jedí hrách*

což jsme vykazovali.

Se samotným vyhlášením, že *žádná naše zvířata hrách nejedí*, by ale bylo přijatelné, že *všechny kočky hrách jedí*, tj. že

nejsou uchopitelné žádné *kočky*, jimž nepřičteme, že *jedí hrách*

protože by bylo přijatelné, že

žádné kočky nemáme.

7. Závěr

Vidíme tedy, jaké chápání logiky tu nabízím: jako postoje k ukazování, v němž z předhozeného vyhlášení něco napřed napínáme a v tom uvolňujeme ohledy tak, aby se zrodil výčet, v němž to dané a tak ležící v předepnutém vede k tomu, že nám vychází to předhozené vyhlášení; tento úkol dokončíme, když se vyjeví, že ohledy po sobě následují a v tomto následování se drží, ať už dílem nebo oborově, tak aby se vyvedení nevázalo na nic jiného, než jsme na začátku uchopili, a že tato zjevnost se už neváže na další obraty nebo přijímání něčeho, co by se ukázalo neprůchodné.

Tam, kde jsme viděli naznačení různých cest sledování smyslu jednotlivých slov, jež tu užíváme, zkusme promyslet otevírané otázky. Např. u stavění se [viz kap. 3.b]: Co umíme v logice dělat? Jakému nároku máme dostát? Kdy a jak se při „analyzování“ nebo „dokazování“ zastavujeme v očekávání? Nebo u hledění [viz kap. 3.d]: Kam a na co ve výčtu hledíme? Kdy a co zahlédneme? Atd.

V logice tak děláme něco, co umí říci malé dítě. K jeho řeči patří, že umí něco ukázat, samo stát, napnout, vyhlížet, vyčítat, dokončovat, svírat a přidělovat, někoho následovat a něco prohlásit, uvolňovat, vázat, dávat, umí ležet i vést, chodit a ví, že se narodilo, umí něco uchopit, obrátit, držet, do něčeho se ponořit a něco přijmout. Teprve až ho rodiče dovedou do školky, dozví se tam, že příšery „neexistují“ apod.

Naše tradice odbornou řeč malými posuny smyslu hodně zpevnila, ale zkusme v ní i nadále slyšet svou rodnou řeč.

Souhrn literatury

- ALEXANDER OF APHRODISIAS, *On Aristotle's Prior Analytics 1.1-7*, Ithaca: Cornell University Press, 1991 (překl. J. Barnes a kol.).
- ARISTOTELÉS, *Analytica priora: translatio Boethii (recensiones duae), translatio anonyma, Pseudo-Philoponi aliorumque scholia, specimina translationum recentiorum*, Bruges: Desclée De Brouwer, 1962 (překl. A. M. T. S. Boëthius).
- ARISTOTLE, *Prior Analytics, Book I.*, Oxford: Oxford University Press, 2009 (překl. a komentář G. Striker).
- ARISTOTLE, *The Categories, On Interpretation, Prior Analytics, Loeb Classical Library*, London: Harvard University Press, 1938 (překl. H. Tredennick).
- ARISTOTELES, *Erste Analytik, Philosophische Schriften, Band 1*, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2019 (překl. H. G. Zekl).
- Aristoteles' *Erste Analytiken oder Lehre vom Schluss; Reihe: Philosophische Bibliothek, Band: 10*, Leipzig: Dürsche Buchhandlung, 1887 (překl. J. H. von Kirchmann).
- ARISTOTELES, *První analytiky, Organon III*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961 (překl. A. Kříž).
- G. AUTENRIETH, *A Homeric Dictionary for Schools and Colleges*, New York: Harper and Brothers, 1891.
- A. BAILLY, *Dictionnaire grec français*, Paris: Hachette, 2000.
- J. FIALA, „Vidět rukama“, *Vesmír*, 81, s. 478, 2002/8.
- H. FRISK, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Winter, 2006.
- M. HEIDEGGER, *Der Ursprung des Kunstwerkes, Gesamtausgabe, Band 5, Holzwege*, Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1977, s. 17 až 18, (pracovní překl. J. Novotný).
- HOMÉR, *Ílias*, Praha: Odeon, 1980 (překl. R. Mertlík).
- HOMÉR, *Odysseia*, Praha: Odeon, 1984 (překl. R. Mertlík).

- HOMER, *Ilias, Griechisch-deutsch, De Gruyter*, Berlin: Akademie Verlag, 2013.
- HOMER, *Odyssee, Griechisch-deutsch, De Gruyter*, Berlin: Akademie Verlag, 2013.
- F. JACOBS (poznámky a úpravy D. PATTERSON a P. S. CASSERLY), *The Greek Reader, Lexicon*, New York: W. E. Dean, 1836.
- F. LEPAŘ, *Nehomérovský slovník řeckočeský*, Mladá Boleslav: Karel Vačlen, 1892.
- F. LEPAŘ, *Homérovský slovník řeckočeský*, Mladá Boleslav: Karel Vačlen, 1887.
- H. G. LIDDELL, R. SCOTT, H. S. JONES, *A Greek-English Lexicon*, Oxford: Clarendon Press, 1940.
- R. MASON, *Before logic*, Albany: State University of New York Press, 2000.
- W. F. OTTO, „Mýtus a slovo“, in P. REZEK (ed.), *Mýtus, epos a logos*, Praha: OIKOYMENH, 1991.
- J. REJZEK, *Český etymologický slovník*, Praha: Leda, 2015.
- B. SNELL (ed.), *Lexikon des frühgriechischen Epos*, Göttingen: Vandenhoeck, 1955–2010.
- R. SMITH, „Completeness of an Ecthetic Syllogistic“, *Notre Dame Journal of Formal Logic*, Volume 24, Number 2, 1983.

On-line zdroje (užívané od 2015 do 2021 k hledání přechodů mezi hlavními texty z výše uvedené literatury):

lsj.gr

www.perseus.tufts.edu

en.wiktionary.org

Summary

The study offers the reader an alternative reading of the basic text of traditional logic (the first chapters of *Ἀναλυτικὰ πρότερα*). Its aim, in addition to presenting the original analytical procedure and the idea of the demonstration, is to search in the depths of technical logical terminology (E.g. in notions of ‘proof’, ‘premise’, ‘term’, ‘syllogism’, ‘perfect’, ‘whole’, ‘part’, ‘belong’, ‘affirmation’, ‘denial’, ‘analysis’, ‘need’, ‘given’, ‘subject’, ‘necessity’, ‘reduction’, ‘follow’, ‘come into being’, ‘example’, ‘conversion’, ‘figure’, ‘question’, ‘possibility’) and of skilful calculus for words of plain speech and to try to answer with them the questions that accompany the study of logic: How do we approach ideas? What leads us in doing so?

O analýze. Studie k chápání logiky v Aristotelových Prvních analytikách

Tomáš Holeček

Jako Supplementum V Ročenky pro filosofii a fenomenologický výzkum
vydalo nakladatelství Togga, spol. s r. o., Radlická 48, Praha 5,
ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Fakultou humanitních studií.

© Tomáš Holeček, 2021

Jazyková redakce: Štěpán Špád

Obálka, typografie a sazba z písma Baskerville: Dušan Neumahr

Vyrobila: Togga, spol. s r. o., Radlická 48, Praha 5

Vydání první, Praha 2021